

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky a logopedie

Lidé s tělesným postižením jako autoři výtvarných děl

Bakalářská práce

Autor: Jana Holubcová

Studijní program: B7506 Speciální pedagogika

Studijní obor: Výchovná práce ve speciálních zařízeních

Vedoucí práce: PhDr. Miroslava Javorská, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Jana Holubcová
Studium: P13477
Studijní program: B7506 Speciální pedagogika
Studijní obor: Výchovná práce ve speciálních zařízeních

Název bakalářské práce: Lidé s tělesným postižením jako autoři výtvarných děl
Název bakalářské práce AJ: People with disabilities as the authors of works of art

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tématem bakalářské práce je výtvarné umění jako součást života tělesně postižených. Teoretická část přináší seznámení s charakteristikou postižených umělců z nakladatelství Umún, Umělci malující ústy nohou. Jejich technikami a zázemím, které jim nakladatelství přináší. Praktická část popisuje životní příběhy vybraných umělců. Výzkumné šetření se zaměří na porovnání jejich výtvarného vyjadřování a technik používaných k tvorbě. Pomoci rozhovorů bude zjištěno, co lidem s postižením hybnosti výtvarná činnost přináší a jak je naplňuje. Dále budou analyzovány konkrétní obrazy vybraných umělců s cílem posoudit, jaká témata ve své tvorbě umělci s postižením používají a jak dané obrazy působí. Klíčová slova: tělesné postižení, umění, výtvarné techniky, nakladatelství Umún, životní příběhy umělců. Subject of this bachelor thesis is art as part of life of physically disabled. Teoretic part introduces characteristics of disabled artists from the publishers of the arts - Artists painting with mouth feet, their techniques and background brought to them by their publishers. The practical part describes the life stories of selected artists. The research will focus on comparing their artistic expression and techniques used to create. Through interviews it will be found what creative activity brings and how it fulfils these disabled people. Also specific images by selected artists will be analyzed in order to assess what topics disabled people use in their work and how these given works of art come across. Keywords: physical disability, art, fine art, arts publishing, life stories of artists.

RENOTIÉROVÁ, Marie. Somatopedické minimum. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003, 87 s. ISBN 80-244-0532-6. BROŽEK, Jaroslav. Výtvarná výchova a barva. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 170 s., [7] s. barev. obr. příl. Acta Universitatis Purkynianae. ISBN 80-704-4494-0. HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA. Didaktika výtvarné výchovy I. 2., přeprac. vyd. [i.e. 3. vyd.]. Praha: Karolinum, 1991, 117 s. ISBN 80-706-6368-5.

Garantující pracoviště: Katedra speciální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Miroslava Javorská, Ph.D.

Oponent: doc. PhDr. Tibor Vojtko, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 27.1.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Miroslavě Javorské, Ph.D. za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala. Chtěla bych také poděkovat paní Janě Fialové za vstřícnost a poskytnutí kontaktů umělců z Nakladatelství umělci malující ústy nohou a v neposlední řadě mé poděkování patří umělcům malující ústy, kteří byli ochotni se mnou spolupracovat při realizaci výzkumu.

Anotace

HOLUBCOVÁ, Jana. *Lidé s tělesným postižením jako autoři výtvarných děl*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016, doplnit strany. Bakalářská práce.

Bakalářská práce popisuje životními příběhy vybraných umělců malující ústy a nakladatelstvím, které je jím oporou v jejich výtvarné tvorbě.

V teoretické části bakalářské práce se zabývám specifickými aspekty života jedinců s tělesným postižením, charakterizují tělesné postižení, stručně klasifikují pohybové vady. Dále charakterizují dětskou mozkovou obrnu a úrazy páteře a míchy. Ve druhé kapitole popisují výtvarné techniky respondentů a také stručně popisují nástavce používané k výtvarné tvorbě respondentů. Dále jsem se ve druhé kapitole zaměřila na významu práce a tvořivosti z hlediska přínosu pro člověka. Poslední kapitola je věnovaná Nakladatelství umělci malující ústy nohou.

Praktická část bakalářské práce je realizovaná za pomoci rozhovorů s vybranými umělci z Nakladatelství umělci malující ústy nohou. V praktické části budou popsány životní příběhy respondentů. Hlavními cíli je seznámení se vznikem a fungováním Nakladatelství umělci malující ústy nohou a co vybraným umělcům výtvarná činnost nabízí.

Klíčová slova: tělesné postižení, umění, výtvarné techniky, nakladatelství Umělci malující ústy nohou, životní příběhy umělců.

Annotation

HOLUBCOVÁ Jana. *People with disabilities as the authors of works of art*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2016, strany. Bachelor thesis.

This bachelor work with deals artists with bodily disability is painted by mouth their art work, which are grantees Publishing artists painting mouth feet.

The theoretical part deals with specific aspects of life for individuals with physical disabilities, physical disabilities characterize briefly classify motor handicaps. Further I characterize cerebral palsy and spinal injuries and spinal cord. In the second chapter of respondents art techniques and also briefly describe the extension used for art creation respondents. Furthermore, I was in the second chapter focuses on the importance of work and creativity in terms of benefits for humans. The last chapter is devoted to publishing artists painting mouth feet.

The practical part is realized with the help of interviews with selected artists from publishing artists painting mouth feet. The practical part describes the life stories of respondents and the main aim will be to determine what the creative activities offered, the respondents brought their publishers and delivers.

Keywords: physical disability, art, fine art, arts publishing, life stories of artists.

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č.1/2013
(řád pro nakládání se školními a některými jinými autorskými díly na UHK).

Datum: .....

Podpis studenta:.....

ÚVOD	10
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 Specifické aspekty života jedince s tělesným postižením	11
1.1. Charakteristika tělesného postižení	14
1.2. Klasifikace pohybových vad	15
1.3. Obrny centrální a periferní	15
1.3.1. Charakteristika dětské mozkové obrny	16
1.3.2. Charakteristika úrazů páteře a míchy	20
2 Výtvarné techniky vybraných umělců z Nakladatelství umělci malující ústy nohou	22
2.1. Nástavce pro výtvarnou činnost vybraných umělců z Nakladatelství umělci malující ústy nohou	29
2.2. Význam práce z hlediska přínosu pro člověka	29
2.3. Tvořivost jako znak lidskosti.	31
3 Nakladatelství umělci malující ústy nohou	33
3.1. Petr Šrámek	35
PRAKTICKÁ ČÁST	37
4 Výzkumné šetření	37
4.1. Výzkumné otázky	38
4.2. Metodika	39
4.2.1. Rozhovor	40
4.3. Charakteristika místa a průběhu výzkumného šetření	40
4.4. Rozhovory vybraných umělců z Nakladatelství umělců malující ústy nohou	41
4.6. Výsledky výzkumného šetření	58
5 Diskuze	60
ZÁVĚR	60
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	62
SEZNAM ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ	65
SEZNAM PŘÍLOH	66

Úvod

Od mala jsem měla velmi vřelý vztah k výtvarné činnosti. Na základní škole jsem navštěvovala kroužky, kde jsme různě výtvarně tvořili. Po základní škole jsem šla na Waldorfskou střední školu, kde jsme v rámci studia měli kurzy dřevovýroby, kovovýroby, práce s keramickou hlinou, práce s kamenem, kurzy kresby a malby. Ve své bakalářské práci jsem tedy spojila dvě věci, ke kterým mám velice blízko. O lidech s postižením malující ústy nohou se ve společnosti ví velmi málo a i pro mě samotnou to bylo něco nového, co jsem chtěla poznat a díky své bakalářské práci jsem měla tu možnost.

V teoretické části první kapitoly popisují aspekty života jedince s tělesným postižením, charakterizují tělesné postižení a klasifikují pohybové vady. Dále více charakterizují dětskou mozkovou obrnu a poranění páteře a míchy. V druhé kapitole je popis výtvarných technik vybraných umělců z Nakladatelství umělci malující ústy nohou. Také se snažím z vlastních zkušeností popsat náročnost jednotlivých výtvarných technik, kde také beru ohled na samotnou přípravu před výtvarnou činností. V příloze A jsou obrazy vybraných umělců, kde analyzuji výtvarnou techniku použitou k jejich tvorbě. Do druhé kapitoly jsem také zahrнула nástavce, které moji respondenti používají při výtvarné činnosti a v příloze B jsou fotografie nástavců. Také v této kapitole najdeme význam práce z hlediska přínosu pro člověka a tvořivost jako znak lidskosti s úvahami o člověku, jeho těle, duši, pohybu a práci. Poslední kapitolou teoretické části je seznámení s Nakladatelstvím umělci malující ústy nohou. V poslední kapitole věnuji zvláštní pozornost panu Petru Šrámkovi, který na začátku tohoto roku zemřel, a vlastně díky němu v roce 1993 toto nakladatelství u nás vzniklo. Cílem teoretické části je seznámení se s teorií, která je podkladem pro praktickou část výzkumného šetření bakalářské práce.

V praktické části jsou popsány životní příběhy vybraných umělců a představeny rozhovory s nimi. Stanovila jsem si dva hlavní cíle a čtyři výzkumné otázky. Výsledky výzkumného šetření jsou podrobně popsány a rozebrány s ohledem na hlavní cíle a výzkumné otázky s vyvozenými závěry.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Specifické aspekty života jedince s tělesným postižením

Na začátku první kapitoly popisují specifické aspekty života jedince s tělesným postižením. Dále charakterizují tělesné postižení, a stručně klasifikují pohybové vady. Klasifikaci pohybových vad záměrně představují velmi stručně, jelikož dva respondenti výzkumného šetření se narodili s dětskou mozkovou obrnou a dva respondenti utrpěli úraz v průběhu svého života a důsledkem úrazu jsou ochrnutí pro krční oblast, proto se zaměřím na charakteristiku DMO a charakteristiku úrazu páteře a míchy, která se nachází v podkapitole obrn centrálních a periferních.

Osobnost člověka se utváří v průběhu jeho vývoje pod vnějšími a vnitřními vlivy. Mezi ně patří vlivy biologické, genetické, sociální faktory, samotná aktivita jedince, celkový vzhled jedince a mnoho dalších. Různé faktory mají však rozdílný vliv na jednotlivé složky osobnosti. Co je více ovlivněno biologicky, mění se méně, například temperament. Co je závislé na sociálních faktorech, tak je ovlivnitelné více, například charakter. V případě jedince s postižením může být faktor biologický mimořádně důležitý, protože zasahuje právě to, co lze ovlivnit nejobtížněji. Vliv postižení na jednotlivé složky osobnosti jsou rozdílné i dobou, kdy postižení vzniklo. Každé postižení působí podle toho, jak ho sám jedinec prožívá a jak na něj toto prožívání působí, jaké vyhledává řešení své situace a jak tyto způsoby řešení ovlivňují jeho osobnost. Z hlediska prožívání můžeme postižení jedince chápat jako náročnou životní situaci, protože dlouhodobě působí na jedince zatěžujícím vlivem, zvyšujícím stresem, který způsobuje řadu konfliktů a zhoršuje každodenní situace, z nichž některé jsou neřešitelné a tím způsobuje jedinci frustraci, např. životní ambice proti reálným možnostem, limitovaným postižením. (Vágnerová a kol. 2000).

Při uvádění jednotlivých termínů vycházíme ze Světové zdravotnické organizace (WHO) z roku 1980 jako „*imparment*“ (vada, poškození), „*disability*“ (omezení, chybění), „*handicap*“ (postižení), při definování pojmů tělesného a zdravotního postižení lze použít východisko takové:

- „*Vada (poškození) je postižení systému pohybového, podpůrného či jiných orgánů, které vedou k podstatným somatickým změnám.*
- *Omezení (snížení výkonu), při omezení jde o kvantitativní změny a snížení pohybového výkonu vzhledem k výkonosti normální, běžné v závislosti na věku, konstituci a vzhledem k životnímu prostředí.*
- *Postižení, jedná se o trvalé podstatné působení na kognitivní, emocionální a sociální výkony, ztíženou sociální interakcí, neúplné nebo chybějící přebírání sociálních rolí v souladu s věkem a pohlavím.*
(Renotierová, Ludíková, 2006, 210).“

Somatické, psychické a sociální aspekty tělesného postižení:

Novosad (2002) uvádí tyto aspekty:

Omezení, ztížení nebo ztráta lokomoce. Pohyb k člověku neodmyslitelně patří. Zdraví jedinci nemají potřebu řešit, jak např. nastoupí do autobusu. Pro člověka na vozíčku to znamená problém, který musí vyřešit a k tomu je ještě odkázán na cizí pomoc. Toto je jen střípek toho, co člověk s jakýmkoli omezeným či ztíženým pohybem musí řešit.

Atypické pohybové stereotypy a problematická koordinace pohybu. Jedinci s kvadraparetickou formou DMO mají vůli neovladatelné mimovolné pohyby, např. obličejové záškuby, které jedinci nemohou nijak ovlivnit.

Poruchy sebepojetí, zkreslené sebehodnocení. Lidé s jakýmkoli postižením mají většinou velmi negativní hodnocení na svou osobu. Být odkázán na pomoc druhých není příjemné určitě pro nikoho a s věkem si to člověk je vědom více. To, ale samozřejmě neznamená, že nemohou nic dokázat. Sami nám toto dokazují umělci z Nakladatelství UMÚN, kteří Světu ukazují, co člověk s tak závažným tělesným postižením může dokázat.

Narušení jemné motoriky. Na souvislé praxi v ZŠ speciální Srdíčko v Jilemnici jsem Radku učila krájet jablko a škrábat mrkev. Dělal jí to velké problémy, neuměla si nůž ani škrabku pořádně chytit a ten pohyb dlaně s prsty byl velmi neobratný. Také se velmi bála, aby si neublížila, možná i tento faktor ovlivňoval práci. Radka má diparetickou formu DMO a diagnostikovanou středně těžké mentální postižení.

Zvýšená závislost na pomůckách, fyzická pomoc druhých. Některé postižení si vyžaduje pomoc druhé osoby, bez které by jedinec s postižením nemohl fungovat. Já jsem sama zažila osobní asistenci u paní Mgr. Šárky Dvorské, které je plně odkázána na osobní asistenci. Velkým pomocníkem je také její elektrický vozík, který ovládá bradou a jedním prstem pravé ruky. Pokud je prostředí bezbariérové její elektrický vozík jí doveze kamkoli, kam ona potřebuje.

Působení výkonové „činnostní“ deprivace. Každý člověk chce být nějak užitečný, tedy pokud on sám chce. Můžu nastat situace, kdy člověk chce, ale jeho zdravotní stav mu v tom brání. Např. Povolání. Něčemu se učíte, pak přijde nehoda a vy nemůžete dělat to, co vás bavilo, živilo a naplňovalo.

Poruchy sebepojetí, zkreslené sebehodnocení. Jsou to různé postoje a očekávání od sebe samého. Postižení vám v tom může, ale bránit. I u zdravých lidí se setkáváme s negativním hodnocením na svou osobu, jak se potom může sebehodnotit člověk s postižením? Je to velmi náročné... Např. moje respondentky, paní Mgr. Dvorská a paní Bromková – Kalinová. Obě se narodily s kvadruparetickou formou DMO. Určitě jim v hlavě proběhlo, jestli je možné, že poznají lásku, budou mít děti atd. Naštěstí musím říct, že obou ženám se toto povedlo. Obě jsou vdané a dokonce paní Mgr. Dvorská má dvě zdravé dcery.

Emoční labilita, neadekvátní prožívání a sebeprožívání. U člověka s postižením může docházet k velmi prudkému střídání emocí, jejich projevů až se může stát, že člověk spadne do stavu depresí, kdy ztrácí veškerý zájem o okolní svět, cítí se bezvýchodně a zbytečně. Nic mu nepřináší radost. Můžu to např. nastat při havárii, kdy jedinec ochrne na celé tělo a prožívá těžkou životní situaci.

Problematické utváření sociálních vztahů, izolovanost, snížení sociability. Vyjdete to společnosti a lidé na vás koukají a ukazují např. z důvodu toho, že po autonehodě máte výrazný somatický handicap. Komu by to bylo příjemné... Myslím, že asi nikomu. Jedná stránka je, když lidé vám uhýbají pohledem, jakoby jste neexistoval a druhá stránka je, když k vám chodí a litují vás. Člověk pak může mít odpor k tomu vycházet do společnosti, chce být sám, kde nezažije různé úhly pohledů okolí.

Komunikační bariéry, např. vlivem narušené funkce mluvidel a přidruženého smyslového postižení. Když komunikuje s někým, komu hůře rozumíte, není to příjemné ani pro jednu stranu. Stále se dotazování a opakování je únavné pro obě strany. Chápu proto, když se pak jedinci s poruchou řeči vyhýbají spontánní komunikaci. Uvádím příklad z praxe z MŠ speciální Srdíčko Jilemnice. Vítek má logopedické problémy. Člověk se na jeho řeč musí velmi soustředit, aby mu porozuměl. Jednou za čtrnáct dní do zařízení dochází paní se psem na Canisterapii. Děti se učily, jak se mají ptát, když si chtějí cizího psa pohladit. Když se zeptal Vítek, paní mu neporozuměla a Vítek utekl a rozplakal se a už nechtěl vůbec spolupracovat. Pro obě strany to bylo samozřejmě nepříjemné.

1.1. Charakteristika tělesného postižení

H. Gruber a V. Lendl tělesné postižení vymezují jako přetrvávající nebo trvalé nápadnosti v pohybových schopnostech se stálým nebo značným vlivem na kognitivní, emocionální a sociální výkony. Příčinou je poškození podpůrného či pohybového aparátu nebo jiné organické poškození. Omezení výkonu vyplývá z různého obrazu poškození na základě ortopedickém, neurologickém a interním. Tělesným postižením tedy rozumíme vady pohybového a nosného ústrojí tj. kostí, kloubů, šlach, svalů a cévního zásobení, jakož i poškození nebo poruchy nervového ústrojí, které se projevují poruchou hybnosti. (Gruber, Lendl in Vítková, 1999).

Schopnosti pohybů kosterního svalstva (příčně pruhovaného) umožňuje jedinci přemísťování těla v prostoru a pracovní výkon. Souhrnně tuto schopnost nazýváme jako mobilitu. Tyto pohyby jsou řízeny především z motorických oblastí mozku. (Renotierová, 2002).

Pod pojem motorika celkově rozumíme hybnost, což je souhrn veškerých pohybů živého organismu (Edelsberger, 2000).

Do motoriky patří pohyby spontánní, které jsou prováděny z vlastního podnětu, pohyby reflexní, které jsou vázány na určitý podnět, pohyby záměrné, které jsou vedeny za určitým podnětem a pohyby expresivní, což jsou projevy určitého psychického stavu (Renotierová, 2002).

Pohyb je jedním ze základních životních projevů člověka, jeho nedostatečnost se odráží i v psychické stránce. Základním symptomem tělesného postižení je porušení

motoriky a to jak z hlediska kvalitativního, tak z hlediska kvantitativního (Fisher, Škoda, 2008).

Psychika lidí s tělesným postižením je velmi často ovlivněna v nápadnosti jejich postižení. V postiženém to může vyvolávat pocit méněcennosti ve společnosti. Tělesné postižení má z psychologického hlediska dva základní aspekty. Prvním aspektem je nedostatečnost pohybových kompetencí a druhým aspektem deformovaný zevnějšek. Rozhodující je úroveň soběstačnosti, která je dána schopností samostatné lokomoce a sebeobsluhy. Lidé s tělesným postižením však nebývají plně samostatní. U jedinců s tělesným postižením se hledají a snaží se využívat všechny možnosti, jak zmírňovat důsledky postižení a tj. užívání léků, výběr adekvátních ortopedických a technických pomůcek, bezbariérovost, adaptace dopravních prostředků, vytváření pracovních míst pro postižené atd. (Vágnerová, 2000).

1.2. Klasifikace pohybových vad

Tělesná postižení mohou být vrozená nebo získaná. Vrozená postižení vznikla v průběhu prenatálního vývoje, dále v perinatálním období nebo v postnatálním období. Získaná postižení mohou vzniknout v kterémkoliv období života člověka. Získaná postižení jsou způsobena buď úrazem, nebo různými nemocemi a jejich následky, které mají negativní vliv na pohybové ústrojí (Fisher, Škoda, 2008).

Všechny pohybové vady mohou být různého stupně. Podle postižení části těla rozeznáváme skupinu obrn centrálních a periferních, dále deformace, malformace a amputace. (Vítková, 2006).

1.3. Obrny centrální a periferní

Obrny se týkají centrální a periferní nervové soustavy. Obrna centrální zahrnuje mozek a míchu a obrna periferní zahrnuje obvodové nervstvo. Jednotlivé druhy se od sebe liší rozsahem a stupněm závažnosti. Dělí se na parézy, což je částečné ochrnutí a plegie, což je úplné ochrnutí. (Vítková, 2006).

Mozkové pohybové postižení je senzomotorické poškození držení a pohybu na základě poranění, které postihlo zrající, vyvíjející mozek. Kromě motoriky může být postiženo smyslové vnímání, svalové napětí, koordinace svalů a mentalita jedince. (Renotiérová, Ludíková, 2006).

Mezi získané centrální a periferní obrny patří:

- **dětská mozková obrna,**
- dětská infekční obrna,
- mozkové záněty, mozkové nádory, mozkové příhody,
- **obrna míchy,**
- degenerativní onemocnění mozku a míchy,
- obrna periferních nervů.

1.3.1. Charakteristika dětské mozkové obrny

U nás i v zahraniční literatuře najdeme množství definic dětské mozkové obrny. U nás je obecně uznávaná definice Světové zdravotnické organizace (WHO), která je zařazena do Mezinárodní klasifikace nemocí MKN-10.

Dětská mozková obrna (DMO) je neprogresivní, nikoliv však, neměnná ve svých projevech. Postižení motorického vývoje, vzniklé na základě poškození či dysfunkce mozku v prenatálním, perinatálním nebo postnatálním období. (Kraus, 2005).

Nejčastěji se v literatuře uvádí, že vznik DMO je limitovaný do jednoho roku dítěte, kdy také bývá komplexně stanovená diagnóza, jelikož klinický obraz postižení se teprve dotváří. (Renotiérová, Ludíková, 2006).

Charakter postižení je spjatý s vývojovým obdobím, kdy k postižení došlo, což ovlivňuje míru a závažnost postižení. (Vágnerová, 2004).

Další následky DMO, které mohou nastat, jsou poruchy řeči, snížení rozumových schopností, porucha psychomotoriky, epileptické záchvaty, pohybová neobratnost, schopnost příjmu potravy. Dále děti mohou trpět zvýšenou unavitelností a neklidem. Veškeré tyto poruchy se mohou vyskytovat v různých stupních a kombinacích. (Renotiérová, 2002, Kraus, 2005).

Pro DMO je typické, že postižení nepokračuje, ale naopak díky rehabilitaci může docházet ke zlepšení klinického stavu, proto je velmi důležité včasné odhalení diagnózy a zahájení léčby a rehabilitace (Šlapal, 2002).

Uvádím zde ještě definici Dětské mozkové obrny od pana profesora Matějčka a pana profesora Langmeiera.

„Navenek se projevuje jako určité opožďení vývoje hybnosti, provázené někdy úplným, jindy částečným ochrnutím končetin, někdy poruchami svalového napětí, někdy poruchami pohybové koordinace a někdy všemi vyjmenovaný příznaky současně. Svalové napětí bývá buď příliš silné, takže pohyby jsou nevykonné. (Matějček, Langmeier, 1986, Kudláček, 2012, 32).“

Prevalence dětské mozkové obrny v populaci

Zvýšený počet dětí nemocných dětskou mozkovou obrnou se zvyšuje přibližně od 50. let 20. století, kdy se výrazně začala zlepšovat péče o matku a dítě. V důsledku toho se snižovala novorozenecká a kojenecká úmrtnost. Tento pokrok v pediatrii se zachránilo mnohem více dětí, které by dříve umíraly, avšak tyto děti bývají často postiženy právě dětskou mozkovou obrnou (Komárek, Zumrová, 2000).

Výskyt dětské mozkové obrny v populaci je 2-5 případů na každých 1000 živě narozených dětí. Výraznou souvislost živě narozených dětí s dětskou mozkovou obrnou má jejich porodní hmotnost. Porodní hmotnost nižší než 1500 g se uvádí výskyt DMO okolo 5-10% . U porodní hmotnosti menší než 1000g se výskyt DMO pohybuje v rozmezí 12-23%. (Fischer, Škoda, 2008).

Etiologie DMO

Etiologie DMO bývá různá, kdy se jednotliví činitelé mohou různě kombinovat.

Příčina prenatální:

- dědičnost (poruchy chromozomů), RH faktor, věk matky, onemocnění matky (diabetes mellitus),
- infekce – spalničky, plané neštovice, toxoplazmóza, epidemická žloutenka,
- vlivy fyzikální – úraz, prostředí, RTG záření,
- metabolické poruchy – drogy, nedonošenost, podvýživa (Šlapal, 2002).

Příčina perinatální:

- těžká novorozenecká žloutenka,
- abnormální porody (tj. koncem pánevním, klešťové, překotné, protražované porody),

- novorozenecká asfyxie (patologické stavy, podmíněné selháním dodávky kyslíku (Renotierová, 2002).

Příčiny postnatální:

Klinický obraz postižení se teprve dotváří a přesná diagnóza bývá většinou ke konci prvního roku života dítěte (Renotierová, 2002).

- Infekce (bakteriální meningitida, virová encefalitida, záněty dýchacího a trávicího ústrojí),
- novorozenecká žloutenka při RH inkompabilitě,
- mozková poranění (úrazy hlavy),
- metabolické poruchy (hypoglykémie, poruchy výživy), (Šlapal, 2002).

Formy dětské mozkové obrny

Formy DMO se definují za pomoci latinského označení postižené části těla v kombinaci s označením paréza neboli částečné ochrnutí a označením plegie neboli úplné ochrnutí a podle předpokládané neuropatologické lokalizace poškození, kterou je spasticita (kúra mozková), dystonie/dyskineze (bazální ganglia) a ataxie (mozeček). Podle svalového tonu rozlišujeme formy spastické a formy nespastické. (Kraus, 2005).

Spastické formy

Dle publikace od Komárka a Zumrové z roku 2000. Spastickou formu tvoří asi 60% všech DMO. Živný zase ve své publikaci uvádí 70-80%. Svaly při spastických formách jsou ztuhlé a trvale stažené.

Mezi spastické formy dle Renotierové patří:

- forma diparetická,
- forma diparetická paukospastická,
- forma hemiparetická,
- forma oboustranně hemiparetická,
- forma kvadruparetická.

Nespastické formy DMO

- forma dyskinetická

- forma hypotonická

Charakteristika kvadruparetické formy Dětské mozkové obrny

Fisher, Škoda (2008, 44) ke kvadruparetické formě dětské mozkové obrny uvádí: „*Při kvadruparéze je postiženo celé tělo, hlava, trup a všechny čtyři končetiny. Hlava se nachází v tzv. opistotonním postavení způsobeném spasmy zádočných a šíjových svalů. Trup je v důsledku svalových spasmů ohnutý dozadu. Paže jsou převážně ohnuté v pronačním postavení. Ruce jsou zaťaty v pěst, vytočeny v zápěstí směrem dolů a ven. Ruka se nepodílí na úchopu, zůstává bez síly, pevný stisk není možný. Narušeny jsou i úchopy – kvadruparetik je obvykle schopen pouze pinzetového úchopu, kterého se neúčastní celá ruka. Nohy a kyčle jsou často v chybném postavení, natažené, s vnitřní rotací.*“

Jedná se o nejtěžší formu DMO, v jehož důsledku jsou postiženy všechny čtyři končetiny. Tuto formu tvoří kolem 5% případů. Tito jedinci jsou zcela závislí na pomoci druhých a péče o ně je velmi náročná. Objevují se obtíže s výživou a kontrakturami. Také se ve velkém množství případů objevuje těžká mentální retardace a mikrocefalie. Hranice této formy s dystonickou není ostrá, proto je lepší pro hraniční případy používat termín spasticko-dyskinetická forma. (Kraus, 2005).

Forma dyskinetická je typická přítomností mimovolných, bezděčných, nechtěných a nepotlačitelných pohybů. Pohyby se objevují spontánně. Jedinec může být v klidu a tyto mimovolné pohyby se můžou objevit, nebo se také můžou objevovat v přítomnosti různých podnětů, který tento mimovolný pohyb může v jedinci vyvolat. Tyto pohyby postihují i svalstvo obličejové, žvýkací, polykací, ale i svalstvo podílející se na tvorbě hlasu a řeči. V obličejí se objevují různé záškuby, které vytvářejí různé grimasy, které připomínají zlost, smích, pláč aj. Obličejové grimasy neodpovídají psychickému stavu jedince. Řeč bývá často těžko srozumitelná a pomalá, je porušený spád řeči. U těchto jedinců bývá nepravidelné dýchání s různě velikou hloubkou vdechu a výdechu. Celkově je vyskytující pohybová chudost při svalové ztuhlosti. (Renotiérová, 2002).

Vítková M. (1998) uvádí že, prognóza kvadruparetické formy dětské mozkové obrny vzhledem ke kognitivnímu vývoji nejméně příznivá.

1.3.2. Charakteristika úrazů páteře a míchy

V současné době jsou častou příčinou úrazu páteře s následujícím poraněním míchy převážně autonehody, moto nehody, úrazy při sportování, pracovní úrazy při práci. Obrna míchy však také může nastat vlivem různých onemocnění. Celkový stav postiženého a zachování jeho pohybové schopnosti závisí jednak na tom, zda byla mícha poškozena částečně nebo úplně a také v kterém místě byla mícha zasažena. Čím je mícha zasažena blíže ke krční míše, tím je stav postiženého závažnější. Např. pokud je mícha zasažena v bederní a křížové oblasti, vzniká paraparéze a paraplegie dolních končetin a porucha citlivosti na dolních končetinách. Při poškození horní části krční míchy vznikne spastická kvadruparéza až kvadruplegie s poruchou citlivosti, která sahá až ke krční oblasti jedince. (Vítková in Pipeková, 2006).

Při všech formách poškození míchy vznikají kromě poruch hybnosti a citlivosti, také poruchy mikce a defekace (Renotierová, Ludíková, 2006).

Dělíme je:

- úrazy páteře bez poranění míchy,
- úrazy páteře s poraněním míchy,
- úrazy míchy bez poranění páteře.

Poranění páteře

Vzniká přetížením mechanické odolnosti páteře. K poškození dochází vazivového spojení, meziobratlových plotének, případně vlastní struktury obratlů. Nejčastěji dochází k poranění v úseku krčním na přechodu hrudní a bederní páteře. (Dlabáčková, 2014).

Poranění míchy

Představuje nejzávažnější komplikace provázející poranění páteře. K primárnímu poranění míchy a míšních kořenů dochází při vykloubení obratlů, vykloubených zlomeninách, tříštivých zlomeninách a nestabilních zlomeninách obratlů. K poranění míchy také může dojít při střelných a bodných zraněních. (Dlabáčková, 2014).

Mechanismy vzniku úrazů páteře a míchy:

- Nepřímé úrazy páteře mají nejčastější výskyt, tvoří je až 90% případů. Patří sem např. dopravní nehody, moto nehody, pády na lyžích s nárazem do stromu, pády z výšky, čelní nárazy při prudké ztrátě rychlosti.
- Přímé úrazy páteře se vyskytují asi 10%. Jde o úrazové násilí působící přímo na páteř. Patří sem např. kolize chodce s vozidlem, pády z výšky s nárazem na nerovnost, při napadení, kopání, údery tyčí, střelná a bodná zranění.
- Komplikace vzniklé v důsledku poskytování první pomoci. Druhotné poškození míchy v důsledku neadekvátně poskytnuté první pomoci ve 20- 25 % případů. Patří sem např. neadekvátní použití vyprošťovacích manévrů, při neopodstatněném uložení stabilizované polohy. (Benešová, 2014).

Poranění míchy patří k nejtěžším poraněním vůbec. Dochází k těžkým změnám nejen tělesného, ale následně duševního stavu, jelikož každá nemoc se odráží v psychice člověka. Změněnou psychiku nemocného lépe pochopíme, porovnáme-li psychický stav zdravého a nemocného člověka. Člověk je v době zdraví aktivní, relativně nezávislý, má zažitý životní rytmus, je v sociálním kontaktu s rodinou, spolupracovníky, přáteli, pohybuje se ve známém prostředí svého domova, pracoviště a společnosti, má své zájmy a koníčky, v citovém stavu převládají pozitivní emoční zážitky jako jistota, radost, naděje. Naopak zdravý člověk, ze kterého se stane člověk postižený. Je předmětem lékařské péče, je závislý na druhých, jeho životní rytmus se změnil, určují ho jiní, člověk je v relativní sociální izolaci v nemocničním prostředí, přičemž toto prostředí mu je neznámé. Přestal rozumět svému psychickému a fyzickému stavu, citové prožívání je převážně negativní, úzkost, strach, deprese, nejistota. Člověk žije intenzivně přítomností, co už člověk prožil a zažil, je mu vzdálené a budoucnost je pro něj nejistá. (Wendsche, 1993).

2 Výtvarné techniky vybraných umělců z Nakladatelství umělci malující ústy nohou

Na začátku druhé kapitoly představuji výtvarné techniky vybraných umělcům z Nakladatelství UMÚN. Ve stručnosti je popisují a snažím se vysvětlit práci s jednotlivými technikami. Ke každé výtvarné technice jsem se snažila autorsky vyjádřit. Čerpala jsem ze svých vlastních zkušeností, jak mě samotná výtvarná technika přijde náročná či méně náročná ve srovnání s ostatními. Při posuzování náročnosti jsem také brala ohled na celkovou přípravu ke tvorbě. Seřadila jsem je podle cenové dostupnosti, od těch nejméně finančně nákladných a až po ty nejnákladnější. Toto seřazení jsem si vybrala z důvodu finančního stipendia, které Nakladatelství UMÚN poskytuje svým umělcům a je to pro ně velká podpora a pomoc při jejich výtvarné činnosti. Další podkapitola se zabývá nástavci, které umělci používají a bez kterých by nemohli tvořit. V předposlední podkapitole specifikuji náhled významu práce z hlediska přínosu pro člověka. Poslední podkapitola popisuje úvahy o člověku, jeho těle, duši, pohybu, výchově a práci.

Uhel

Uhel přírodní, je to větvička z měkkého dřeva pálená bez přístupu vzduchu. Uhel umělý je lisovaný uhelný prach s pojídkem. Kreslíme obvykle na větším formátu bílého nebo tónovaného přírodního papíru. Uhel zanechává na papíře měkkou, silně černou stopu, která je citlivá na přitlak ruky. Kresba uhlem se nehodí tam, kde je potřeba detailní a přesné zpracování. (Nedvědová, Zatloukalová, 2000).

Kreslíme hrotem i plochou uhlové tyčinky. Uhlová kresba se dobře roztírá hadříkem, smotkem papíru i prsty. Při roztírání ztrácí uhel na intenzitě a vytváří širokou škálu šedých tónů. Opravy uhlové kresby provádíme především oprášením hadříkem či plastikou gumou. Kresby uhlem se snadno rozmazávají, proto se fixuje fixativem. Fixativ je bezbarvý, rychleschnoucí roztok lepidla a prchavé látky, který na povrchu papíru vytvoří ochranný kryt. Rozprašuje se fixírkou nebo sprejem, fixativ i fixírku se dají zakoupit v papírnictví. Kresba se sprejuje na kolmo postavenou ze vzdálenosti cca 50 cm a fixaci po uschnutí kresby podle potřeby se fixace opakujeme. Uhel je možno kombinovat i s jinými materiály např. vodovými barvami. (Nedvědová, Zatloukalová, 2000).

Výhoda při práci s uhlem je snadná upravitelnost. Nejčastěji se používá hadr nebo plastická guma, takže při opravě na kresbě se nemusíme bát každého tahu, jelikož se to dá lehce setřít a znova nakreslit. Snadná upravitelnost však nese následek v podobě samotného rozmazávání, které nemusí být v autorově úmyslu, proto se na konci kresba vždy fixuje fixírkou, nebo jsme také používali lak na vlasy, což je levnější varianta, která také splní svůj účel. Po přes stříkání fixativem nebo lakem na vlasy už nepůjde do kresby nic přimalovat. Umělý uhel nemá tendenci se rozmazávat jako uhel přírodní, který je hodně mazavý. Také uhel umělý má větší hustotu, takže se neláme jako uhel přírodní a práce s ním je snadnější. Malování s uhlem řadím do méně náročnějších výtvarných technik oproti perokresbě, olejomalbě a malbě s akvarelovými barvami. Z vybraných umělců používá tuto výtvarnou techniku pouze jediný umělec.

Vosková tužka

Hlavním znakem voskovky je výrazná a robustní linka, která nelze mazat. Provedená kresba se nedá žádným způsobem opravovat. Kreslení voskovou tužkou může být nejen výrazné, ale i lehčí, světlejší čáry. Pracuje se zlomkovitými tahy. Tuha voskovky obsahuje velké množství vosku, málo plniva a má vysokou pigmentaci. Vosk jí dodává měkkou, skoro až lepkavou konzistenci. Lze výhodně využívat k vytváření jak měkkých, světlých tónů, tak i hlubokých a sametových. Je si velmi podobná s olejovým pastelem, kde také uplatňujeme techniku překrývání a škrábání. (Smith, 2003).

Výhodou voskových tužek je jejich rozmanitost při jejich používání, např. se mohou tepelně zpracovat a efekt je opravdu krásný. Také je pro ně typické jejich sytost. Nevýhodou voskových tužek je vydání většího tlaku při kresbě, abychom dosáhli sytosti, kterou my chceme. Kvůli jejich mastnosti se velmi špatně překreslují, takže oprava není skoro možná. Voskové tužky bych zařadila do méně náročnějších výtvarných technik zde charakterizovaných. Z vybraných umělců používá tuto výtvarnou techniku pouze jediný umělec.

Pastelky

Pastelky se vyrábějí stejným způsobem jako obyčejné grafitové tužky, jenže tuhy pastelek se nevypalují, jelikož by ztratili pigment. Do směsi pigmentu a plniva, což

je křída, talek nebo kaolin se přidává ještě pojivo, většinou celulózová pryskyřice. Jak grafitové, tak i pigmentové tuhy se máčejí v rozehřátém vosku, aby získaly vlastnosti potřebné pro kreslení. (Smith, 2013).

Při kresbě pastelkami lze dosáhnout mnoha různých efektů. Důležitou vlastností pastelek je možnost jemného optického míšení barev, což je myšleno tak, že k míchání barev dochází na podkladě a nemísí se před svou aplikací. Vzájemné překreslování za pomoci různého šrafování se opticky vytváří odstín. Špička tuhy jde velmi ostře nabrousit a tak lze jednotlivé přechody mezi jednotlivými barvami či tóny citlivě kontrolovat. (Smith, 2013).

Výhodou pastelek je jejich sytost a snadná manipulace bez vynaložení větší síly při kresbě. Také s nimi nakreslíte i ty nejmenší detaily, které potřebujete. Nevýhodou je, že pastelky se musí často ořezávat, tuhy v pastelkách se často lámou. Ze zde charakterizovaných výtvarných technik řadím pastelky k méně náročným. Z vybraných umělců používá tuto výtvarnou techniku pouze jediný umělec.

Perokresba

Perokresba je přímočaré a jednoznačné vyjádření, které když je jednou provedeno, zůstává již trvale na pokladu. Vyjádření je odrazem výtvarnickova přístupu k subjektu, ať je přístup váhavý, sebejistý, nervní či je plný lehkosti. (Smith, 2013).

Pero a charakterem jeho stopy jednotlivých nástrojů je záležitostí typu hrotu a způsobu, jakým se hrot zásobuje tuší či inkoustem. Některé hroty jsou velmi pružné a umožňují kreslit různě širokou linku a to zejména ocelové hroty. Pera máme rákosové, kótovací perko, kuličkový fix a technické pero. Silnější hrot spotřebuje více tuše, takže je důležité při kreslení myslet i na to, jak bude dlouhá čára na jedno namočení. Stopy všech typů technických per mají neměnnou tloušťku oproti tradičním ocelovým pérkům. Rákosové pero má měkkou, robustní stopu. Kótovací perka naopak vytvářejí ostrou, jakoby vyškrábanou linku. Lehkost brku umožňuje výtvarníkovi přesně cítit místo styku hrotu a papíru. (Smith, 2013).

Nejčastějším podkladem pro perokresbu je klížený papír, který není savý. Vhodným materiálem je dále pro perokresbu i bezdřevý papír hlazený za tepla a hladké lakované papíry. Avšak lakované papíry mají sice výborný povrch, ale jejich stálost je problematická. (Smith, 2013).

Výhodou perokresby je možnost využít různé nástroje při perokresbě, může to

být pérko, dřívko, vlasový štětec. Tato technika vypadá velmi esteticky. Také může být přípravou pro další techniky např. v grafice je to příprava na práci s linorytem. Nevýhodou je, že tuš dělá kaňky a rozmazává se. Při práci s perokresbou je nutná velká dávka trpělivosti. Já nejčastěji používám křídový papír, na kterém se nedělají kaňky, ovšem finančně je nákladnější než klasická čtvrtka. Perokresba je velmi náročná výtvarná technika. Člověk se na práci musí velice soustředit a být trpělivý. Tuto výtvarnou techniku řadím k náročnějším výtvarným technikám. Z vybraných umělců používá tuto výtvarnou techniku pouze jediný umělec.

Pastely

Pastel je velice uspokojujícím prostředkem nejen pro nezkušené výtvarníky, ale je i velmi vhodný pro děti, které své první výtvarné kroky podnikají s křídami a pastelkami spíše než s barvami a štětci. Právě díky snadnému nanášení barvy na papír. Pastel nepotřebuje žádné rozmíchání barev na paletě a ani strávený čas s přípravnou kresbou a zacházení se štětci. Pastel se vezme do ruky a může se začít malovat. (Svojtka, 2005).

Jedinečná vlastnost pastelů je jejich všestrannost. Různé natáčení pastelů, použití hrotu nebo plošky se může docílit mnoha rozličných efektů. Velmi přesné čáry; široké, rychlé a celistvé tahy, hutné nánosy barev, to vše lze kombinovat. Pastel je vhodný jak pro vynikající přesné, propracované studie tak je zároveň vhodný pro rychlé zachycení dojmů. Pastely zůstávají svěží a jasné, od počátku nanášení nemění svůj vzhled oproti například vodovým barvám, které se zdají být zanedlouho o mnoho bledší a vyschlé, nebo olejovým barvám, které naopak zase ztmavnou. Nevýhoda pastelů je v jejich křehkosti. Tyčky se občas drobí a lámou. Pastelová malba je neustále v nebezpečí rozmazání a pošpinění, když není zakryta sklem nebo chráněna fixativem. (Svojtka, 2005).

Existují čtyři typy pastelů – měkké, tvrdé, pastelové tužky a olejové pastely.

Zde blíže charakterizuji pouze dva typy pastelů, které používá jeden z mých respondentů ke své výtvarné tvorbě.

Měkké pastely

Jsou nejčastějším používaným typem pastelu díky svým sametovým odstínům, které jsou pro měkké pastely typické. Při použití se pastel lehce a plynule roztírá o povrch papíru. Vláčná zrnitá textura měkkých pastelů zaručuje velkou jasnost barev, ale zároveň je důvodem proč mnoho lidí považuje pastel za náročný prostředek. Sypká barva se zdá být občas nekontrolovatelná. Znepokojující je, když křehká tyčinka pastelu se zlomí uprostřed tahu. Nejlepší výsledky, ale pocházejí vždy z volné a rozhodné práce. (Svojtka, 2005).

Měkký pastel je velice podobný přírodnímu uhlu, avšak zde je rozmazávání brán jako klad, jelikož se různě spojují barvy na papíře. Snadno se dají setřít hadrem nebo plastickou gumou. Po ukončení se opět musí zafixovat, aby se kresba nerozmazala.

Olejové pastely

Olejové pastely jsou jediným typem ze všech typů pastel, které obsahují olejové pojivo. Tyčince dodají hutný a mastný charakter a barvy jsou o něco méně jasné než u měkkých pastelů. Jsou pro ně typické silné tóny a omezené spektrum barev. Obsah vosku v pastelu rychle obestře zrno papíru, čímž je do jisté míry omezena možnost vrstvení barev. (Svojtka, 2005).

Olejové pastely mají velmi sytou barvu, takže není potřeba obtahování. Nevýhodou je, že nejdou setřít hadrem, ani plastickou gumou díky svému olejovému pojivu, které obsahují, takže není možnost nějakých velkých úprav.

Akvarelové barvy

Akvarelové barvy jsou snad ze všech malířských technik nejproblematičtější, jelikož u těchto barev platí, že co je jednou namalováno, je namalováno. Při malování akvarelovými barvami i velice řídkého nátěru na papíru barva zůstane. Síla akvarelovým barev spočívá v tom, že tyto barvy umožňují, aby textura a odstín papíru se mísily s jasnou barvou a vytvářely dojem světla a hloubky. Akvarelová barva má pro malíře mnoho výhod, například průsvitnost a svěžest a proto je vhodná pro nejrůznější náměty. Zejména je však vhodná pro malování krajin a květů. Akvarelové barvy se míchají čistě s vodou, je tedy třeba nanášet je od světlých odstínů po tmavé odstíny. Je to zcela jinak než u barev olejových nebo akrylových, které mohou být nanášeny od tmavých odstínů po světlé. Akvarelové barvy jsou velice nepředvídatelné, jelikož malíři

nedokážou odhadnout, jak se barva bude chovat. Tato nepředvídatelnost je považována mnoho malíři za velice prospěšnou, ale zase se setkáme s názory, že lidé se právě této nepředvídatelnosti bojí, a proto s touto technikou raději nepracují. Tito lidé mají především na mysli to, že akvarelovou barvu nelze stále znovu a znovu měnit. Barva jednou již nanesená, ať plnou nebo ředěnou barvou, již na papíře zůstane, jak už bylo zmíněno. (Harper, 2004).

Klasická technika akvarelových barev se jmenuje vlhká se suchou, protože se každá další vrstva pokládá na barvu, která již uschla. Základem této techniky je malba ředěnou barvou, při které tenkou vrstvou barvy pokládáme na celou plochu papíru. První položení barvy je rozhodujícím okamžikem, protože v té chvíli malíři musí vědět, na kterých plochách si chcete rezervovat bělost papíru. Techniky vhodné pro tvorbu obrázků. Kladení ředěných barev a postupů základní malby přes štětcové techniky a barevné efekty až k provádění změn a oprav. Je dobré si připravit pár cvičných papíru a vyzkoušet si na nich různé barvy, hustotu barvy atd., než se pustíte do celé kompozice. (Harper, 2004).

Výhodou akvarelových barev je snadné promíchání. Za nevýhodu můžeme považovat speciální přípravu před začátkem malby. Potřebuje akvarelový papír, který musíme na začátku vypnout páskou, aby se nám nezkroutil. Když bychom použili obyčejnou čtvrtku, tak se nám bude po chvílce malování drodit, je potřeba větší gramáž papíru na akvarelové barvy. Také se musí myslet, že se musí začínat od světlých odstínů po nejtmaší. Na malbu s akvarelovými barvami potřebujeme měkké štětce. Barvy po zaschnutí zblednout, jsou nevýrazné a barvy se zmatňují. Malování s akvarelovými barvami řadím k náročnějším výtvarným technikám. Malba s akvarelovými barvami je jedna z nejoblíbenějších výtvarných technik mých respondentů.

Tečkování

Metoda tečkování spočívá v nanášení barev formou řady drobných otisků hrotu štětce, takže celý obraz je složen z drobných teček různých barev. Je to výtvarná technika velice oblíbená malíři malující miniatury, ale můžeme tuto techniku vidět i na velkých obrazech. Avšak pro toho, kdo má rád práci v malém měřítku a respektuje nutnost uváženého a pomalého postupu, je tato metoda velmi lákavá. Můžeme s ní dosáhnout krásných výsledků, zcela nepodobným těm, které poskytuje kterákoli jiná technika akvarelovými barvami. Úspěch tečkovaných maleb je podmíněn odděleností

každé tečky. Barvy a odstíny jsou splývající spíše v očích diváka než na papíře. Obrazy provedené tečkovací metodou jsou vytvořené ze světla a stínů stejně jako akvarelové obrazy. I zde zůstávají světle bílá nebo lehce pokrytá barvou, pod níž bílý podklad prosvítá a tmavé plochy jsou nanášeny postupně, stále hustšími stopami štětce.

Půvab této techniky tkví v tom, že vám dovoluje používat velké množství barev na malé ploše, např. stín může být tvořen z celého spektra tmavých modří, fialových barev, zelení a hnědí. Mají - li všechny dostatečně podobný odstín, budou stále vnímány jako jediná barva, avšak mnohoznačnější a s větší evokací než kdyby byl stín namalován jednobarevným nátěrem. (Harper, 2004).

Z vybraných umělců používá tuto výtvarnou techniku pouze jediný umělec.

Olejomalba

Olejomalba je malířská technika, která pracuje s olejovými pigmenty, jejichž pojídlem je olej a ředidlem je terpentýn. Tyto barvy umožňují malbu v pastózních i lazurních vrstvách, jejich schopností je velká krycí schopnost, pomalu zasychají a lze jimi malovat na různé podklady jako je plátno, dřevo, lepenka atd. (Nedvědová, Zatloukalová, 2000).

Olejové barvy jsou velice všestranné a přizpůsobivé. Díla namalované těmito barvami mají hloubku a bohatou barevnost, která je jen velmi málo dosažitelná jinými výtvarnými prostředky. Špatnou reputaci má olejomalba v náročnosti používání barev, ale jde pouze o cvičení a praxi naučení se používat barvy. Olejové barvy zasychají velice pomalu, ale chyby se dají jednoduše opravit setřením nebo seškrábnutím mokrého nátěru a jeho přemalováním. (Sidaway, 2006).

Také je možnost přemalování, ovšem musí být původní nátěr zaschlý. Dlouhé zasychání barev společně s jemnou krémovou konzistencí umožňuje míchání a hladké tónování. Tyto vlastnosti jsou důležité i pro výraznou práci štětcem a mohutnou kombinaci barev při malování mokrého do mokrého. Může se i ale i stát, že pomalé schnoucí vlastnosti přehlédnete a nepozorností při další práci může výsledek působit rozmazaně a špinavě. Tato výtvarná technika je jinak velmi oblíbeným prostředkem využíváný v malířství. (Sidaway, 2006).

Olejové barvy se velmi snadno roztírají a přilnou na papír. Barva zůstává krásně sytá a výrazná. Pro olejové barvy je typické míchání na paletě a získávání tak

různých odstínů. Také se na konci může přetřít vajíčkem, aby konečná malba byla lesklejší. Je potřeba použít tvrdších štětců. Čtvrťka musí být přetřená latexem nebo šepsem, aby se olejové barvy nedrolily. Také se musí na začátku vypnout, aby se malba po uschnutí barev nezkroutila. Tyto barvy nelze ředit vodou, ale ředí se ředidlem. Na přípravu je to časově náročnější. Olejomalbu bych také určitě zařadila do náročnějších výtvarných technik, z důvodu přípravy, která je potřeba před zahájením samotné malby. Olejomalba je jednou z nejoblíbenějších výtvarných technik mých respondentů.

2.1. Nástavce pro výtvarnou činnost vybraných umělců z Nakladatelství umělci malující ústy nohou

Umělci z nakladatelství si většinu nástavců si nechávají vyrábět u truhláře nebo firmou s kovovýrobou. Jedná se o tyčinky z bukového dřeva, ve kterých je vyfrézovaná drážka s profilem V, do kterých zapadne tužka, olejový pastel, voskovka, uhel, pero. Tyto kreslířské potřeby se jednoduše přichytí gumičkou, aby držely. Na pastelky se využívají hliníkové nástavce se šroubkem, který zajišťuje pastelku a díky tomu se může průběžně posouvat podle krácení vlivem ořezávání. Nejvíce pastelky používané umělci jsou vyráběné z dřevěného buku, které jsou nepříjemnější do úst a na zuby. Tyčinky z bukového dřeva pohybují v rozmezí 15 až 50 korun českých. Hliníkové nástavce jsou dražší kvůli materiálu, tak v náročnosti výroby. Kde jsou vlastně laserem vypálené otvory, přivařené dvou hliníkových matic. Cena se pohybuje od 100 až 200 korun českých. Obrázky nástavců najdete v příloze B.

2.2. Význam práce z hlediska přínosu pro člověka

- Přínos existenční a materiální – výroba nebo vytváření různých produktů potřebné pro samotného jedince nebo společnost. Odvedená práce zpřístupňuje jedinci odměnu za odvedenou práci. Osobní potřeby jsou uspokojeny, což jedinci zpřístupňuje jiné produkty nutné k jeho existenci. Pracovní činnost z empirické zkušenosti vede k pochopení ceny, vlastní hodnoty lidské práce i k lepšímu chápání nejenom své osoby, ale i druhých, času, materiálu, prostoru a energie.
- Přínos rozvojový a tvořivý – práce rozvíjí duševní i tělesné schopnosti jedince a tvůrčím způsobem mu umožňuje realizovat představy o světě, výsledcích a funkčních produktech lidské činnosti. Dílo člověka je lidským zápisem představ

o něčem konkrétním, imaginárním do hmoty v čase i prostoru do společenského i osobního vědomí.

- Přínos kooperační a socializační – práce člověka je navazující na práci jiných lidí, se kterými spolupracuje a učí se ostatní respektovat a komunikovat s nimi. Do pracovní skupiny jedinec vrůstá a vytváří tak podmínky pro své začlenění do společnosti.
- Přínos estetický a kulturní – produkty jedincem vytvářené a používané reflektují určitá individuální estetická kritéria, která jsou překračující i do oblasti umělecké tvorby a v zevšeobecněné podobě přetrvávající v podvědomí společnosti a v její kulturnosti.
- Přínos relaxační – práce člověka odvádí od jednostranné zátěže a psychického napětí a dává mu tak příležitost k činnostem přinášející radost a potěšení. (Novosad, 2011).

Práce je smysluplná a cílená duševní i tělesná činnost zaměřující na mzdu, obživu, sebe učení se, uspokojování materiálních a duchovních potřeb každého člověka. Lidský život a jeden z jeho paradoxů je však aspekt jisté cyklicity v charakteru práce, díky ní jedinec uspokojuje své potřeby, zároveň však vznikají nové potřeby kvůli ní. (Novosad, 2011).

Přínosem pracovní činnosti v souvislosti s pracovním uplatněním musí respektovat tři zásadní přínosy.

- Osobnostně – rozvojový, kdy jedinec má možnost seberealizace a může tak pracovat na svém osobním a profesním rozvojem, díky tomu také získává sebevědomí.
- Sociálně – ekonomický, kdy jedinec se stává méně závislým na sociální pomoci a ze své mzdy odvádí daně.

Sociálně – integrační, kdy do jedincova života práce přináší setkávání a kooperaci s jinými lidmi, vytvářející se hodnoty a nalézání místa ve společnosti. (Novosad, 2011).

Životní perspektiva jedince s postižením závisí z části na něm samotném, na jeho osobní historii a na způsobu, jakým překonává omezení svého postižení. Je skutečně obtížné najít své místo v životě, jednak se toto týká těžce postižených, jejichž

postižení vylučuje prakticky jakoukoli reálnou aktivitu. Vyrovnání se se svým vlastním postižením, které zasáhlo jejich život. Závisí nejenom na samotných jedincích, ale také na společnosti, na celkovém klimatu tolerance a ochoty přijímat jinakost a odlišnost. Systém péče o jedince s postižením je zaměřen pouze na stránku pečující a ochraňující, který je zároveň omezující a odsuzující tak postižené k trpné roli těch, kteří žijí v závislosti na ostatních. Schopnost přijímat člověka, takového jaký je, prokazuje úroveň vyspělosti jedince i společnosti. Optimální rozvoj a uplatnění bez ohledu na postižení, taková by měla být péče o postižené. Postižení by mělo být pouze jednou z charakteristik jedince a to možná ne tou nejdůležitější. (Vágnerová a kol., 1999).

2.3. Tvořivost jako znak lidskosti

S úvahami o člověku a jeho těle, duši, pohybu, výchově a práci souvisí snaha vymezující to, co dělá člověka člověkem. Kučerová (1996) o tom soudí: *Stát se člověkem, tvořit, jednat, přemýšlet znamená překonávat přírodu, překonávat to, co je dáno od přírody (původní, primární přírodou). K zvláštnostem člověka patří, že mu lidskost nebyla vrozena, nebyla mu nikým přikázána, avšak své bytí chápe jako úkol* (Novosad, 2011, 19).

Člověk realizuje sám sebe, své záměry, city, myšlenky, přání. Do toho zahrnuje impulzy ze životů druhých lidí. Člověk se mění svou vlastní aktivitou a vlivem vlastních výtvorů. Přitom probouzí a zdokonaluje své síly a spojuje si s úsilím ostatních. Tento nekonečný proces vede svět k zlidšťování a člověk tak tvoří sekundární přírodu, kde se nachází svět věcí, v němž člověk poznává sám sebe, neboť vše, co vytvořil, ztělesňuje ideje minulých i současných tvůrců. Člověk je objevující možnosti a variabilitu nového, dává svému záměru objektivní tvar či podobu a tím obohacuje svůj vnitřní svět. Svoji aktivitou tak působí na jiné lidi a tím polidšťuje svět a sebe samého. Tuto tvořivost jako předpoklad lidskosti definuje Kučerová (1996) takto: *Člověk je člověkem tam a jedině tam, kde si tvořivě osvojuje skutečnost, kde zápasí s překážkami, kde se realizuje jako tvůrce hodnot, kde rozvíjí lidsky bytostné síly, aktivity a jejich výsledky* (Novosad, 2011, 20).

Poznávání člověka, které vede k hledání relativně optimálního poměru mezi jeho osobností:

- Individuací - vyčlenění z množiny ostatních lidí, zdůraznění jeho jedinečnosti.
- Socializací - začlenění člověka do lidské společnosti a lidských aktivit, neboť bez formativně - kooperativní účasti na životě společnosti by se nemohl stát člověkem, tj. bytost tvořící a rozumová. (Novosad, 2011).

Kábele (1993) uvádí, že i jedinci se závažným postižením za pomoci kompenzačních postupů mohou dosáhnout výborných výtvarných výsledků, zejména tedy v malbě a kresbě. Souhrnně můžeme říci, že při poruchách hybnosti jsou dobré možnosti pro výtvarné vyjádření při vhodném výběru činností a výtvarných technik. (Kábele a kol., 1993).

Důležitý taky je požadavek úspěšnosti, kdy vlastně úspěch a následná perspektiva je schopna jedince s jakýmkoli postižením aktivovat k tvořivé schopnosti a dlouhodoběji ho motivovat k práci. (Valenta, 2005).

..

3 Nakladatelství umělci malující ústy nohou

Ne ruka to duše maluje

V poslední kapitole teoretické části popisují Nakladatelství UMÚN. Hlavní poslání a cíle. Také jsem se snažila najít něco málo z historie, jak vůbec toto Nakladatelství vzniklo. Bohužel neexistují žádné knižní publikace a musela jsem čerpat pouze z webových stránek Nakladatelství, jak z českých tak zahraničních. Z důvodu toho není tato kapitola tak obsáhlá jak předchozí kapitoly.

V České republice Nakladatelství UMÚN působí od roku 1993. Je součástí Celosvětového sdružení malířů malujících ústy a nohama se sídlem v Lichtenštejnsku (Fialová, 1993-2015).

Hlavním posláním a myšlenkou Nakladatelství je umožnit lidem s vážným tělesným postižením žít a pracovat dle svých možností a neustavovat je do tradiční dobročinné organizace, ale poskytnout jim podmínky pro to, aby se stali právoplatnými členy společnosti jako ostatní (Stegmann, 1956).

Zakladatelem a prvním prezidentem Nakladatelství byl pan Arnulf Erich Stegmann, který se narodil v roce 1912 a ve dvou letech onemocněl dětskou obrnou a ochrnul tak na horní končetiny. Brzy v něm jeho učitelé objevili a rozvíjeli jeho umělecký talent. Nehybné ruce mu nahradila ústa, kterými držel veškeré nástroje, které ke k výtvarné tvorbě potřeboval. V roce 1932 založil vlastní nakladatelství, kde vydával umělecké pohlednice a grafiky. Arnulf Erich Stegmann byl velmi organizátorsky činný a oslovil tak dále lidé s vážným tělesným postižením, kteří malovali ústy a nohama. Výsledkem jeho snažení bylo založení Celosvětového sdružení malířů malujících ústy a nohama v roce 1956 a až do roku 1984 byl jeho prezidentem. Jeho nástupcem byla Marlyse Tovae až do roku 2001, po ní Eros Bonamini, který tam působil až do roku 2012 a současným prezidentem je Serge Maudet. Postupně od založení Nakladatelství v roce 1956 vznikala další jednotlivá Nakladatelství v různých zemích světa. Dnes působí ve více jak 30 zemích světa. (Fialová, 1993-2015).

Nakladatelství UMÚN vydávají tvorbu malířů v podobě reprodukcí na kalendářích, přáních, omalovánkách, hrníčkách, jmenovkách na dárky, balicího papíru, pexesa, zástěr, puzzle atd., které si můžete objednat na stránkách Nakladatelství. Díky této činnosti se získávají prostředky na plnění těchto cílů:

- Sdružující se lidé s tělesným postižením, kteří malují ústy nebo nohama,
  - organizuje hodnocení jejich tvorby, poskytuje finanční stipendium talentovaným malířům, ale i těm, kteří ještě umělecké zralosti nedosáhli,
  - nakladatelství vyplácí doživotní honoráře členům, i když ze zdravotních důvodů nemohou dále malovat,
  - pomáhá umělcům zajišťovat normální život ve společnosti, aby nemuseli žít izolovaně,
  - pro umělce organizuje výstavy jejich tvorby.
- (Nakladatelství UMÚN, 1993 -2015).

Hlavní náplní Nakladatelství UMÚN v České republice je vyhledávání umělců s tělesným postižením malujících ústy a nohama a poskytnout jim podporu, kterou ve své výtvarné činnosti potřebují. Také zprostředkovává kontakt umělců s Celosvětovým sdružením, které posuzuje uměleckou úroveň jejich tvorby. Sjednocujícím motivem a cílem je umělců malujících ústy a nohama bylo a je ukázat veřejnosti, že ani člověk s postižením není v životě pasivní, ale tvoří a snaží se pracovat podle svých možností jako všichni ostatní lidé. Umělci se snaží v životě prosadit a pro druhé něco vytvořit, být pro společnost užitečný. Díky této umělecké činnosti se vytváří práce i pro další jedince s tělesným postižením, kteří připravují zásilky pro expedici. (Fialová, 1993 – 2015).

Nakladatelství nesdružuje jen malíře, kteří jsou postiženi od narození, ale i ty, kteří přišli v průběhu života ke svému postižení z různých důvodů. Dnes v Nakladatelství UMÚN je celkově deset aktivních umělců. Nechci opomenout ani umělkyni Štěpánku Korchovou, která zemřela v roce 2015 a ani umělce Petra Šrámka, který zemřel na začátku tohoto roku. Petr Šrámek byl jediným umělcem, který maloval nohou a byl nejznámějším malířem z celého Nakladatelství v České republice. Momentálně všech deset umělců je malujících ústy. Ráda bych zde všechny umělce jmenovala:

- Mgr. Šárka Dvorská
- Pavel Hejhal
- Zdeňka Ježková
- Tomáš Janoušek
- Veronika Svatošová

- Jakub Hříbek
- Lenka Bromková – Kalinová
- Adriana Příbylová
- Bára Sedláčková
- Jaroslav Ferianc

K výzkumnému šetření bakalářské práce mi poskytli rozhovor Mgr. Šárka Dvorská, Pavel Hejhal, Tomáš Janoušek a Lenka Bromková – Kalinová.

Ráda bych zde představila alespoň jednoho z malířů z výše uvedených. Pan Šrámek sice nebyl jeden z mých respondentů, ale díky němu vzniklo v roce 1993 Nakladatelství UMÚN v České republice.

3.1. Petr Šrámek

Petr Šrámek se narodil v roce 1954 a zemřel na začátku tohoto roku. Od narození byl tělesně postižený, měl kvadruparetickou formu Dětské mozkové obrny, která byla ještě doprovázena nevyvinutou řečí. Od svých patnácti let žil v Domově a Centru aktivity v Hodkovicích nad Mohelkou, kde také měl svůj malířský ateliér. Byl to velmi citlivý a trpělivý člověk, který se naučil malovat nohou. Pan Šrámek začal malovat a kreslit už jako malý chlapec. Zpočátku vybarvoval omalovánky pastelkami, poté začal i obkreslovat. Poté začal kopírovat obrázky nejrozličnějších autorů. Začínal ilustracemi Jiřího Trnky a Josefa Lady, ale ani se nebál kopírovat světové malíře jako Vincenta Van Gogha či Pabla Picassa. Obrazy si překresloval pomocí čtvercové šablony. Ke své tvorbě používal pastelky, fixy, voskovky, uhly, temperové a vodové barvy, ale také akrylové a olejové barvy. V roce 1993 ho objevila pracovnice z Nakladatelství UMÚN na výstavě v Liberci, což pro pana Šrámka bylo v jeho umělecké tvorbě velmi významné z důvodu finančního stipendia a také v jeho uměleckém růstu. Začal malovat své obrazy s originální tematikou. Od roku 1999 byl pan Šrámek veden akademickým sochařem panem Ivanem Kolmanem, který mu pomohl najít svůj výtvarný směr. Namaloval spoustu portrétů svých přátel a lidí z jeho okolí, kde nezachycuje však jen jejich podobu, ale s nadsázkou a vtipem vkládá do obrazů i jejich vlastnosti, radosti a přání.

Snažil se veřejnosti ukázat, že i člověk s postižením nemusí být v životě pasivní, ale může tvořit dle svých možností a být tak užitečný. (Fialová, 1993 - 2015).

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Výzkumné šetření

Cílem praktické části, bylo seznámit se a moci oslovit umělce, kteří se věnují své výtvarné činnosti a jsou stipendisty v Nakladatelství umělci malující ústy nohou. S ohledem na velká specifika jejich tvorby, kdy výtvarná díla tvoří za pomoci nástavců, která drží ve svých ústech. Rozhovor mi poskytly dvě ženy a dva muži. Všichni vybraní umělci malují ústy. Životní příběhy vybraných umělců mi poskytla paní Jana Fialová z Nakladatelství umělci malující ústy nohou. Zde představuji životní příběhy vybraných umělců.

Lenka Bromková - Kalinová

Paní Lenka žije s tělesným postižením od narození, má kvadrupatickou formu Dětské mozkové obrny. Je odkázána na invalidní vozík a ochuzena tak o schopnost tvořit rukama. Osmnáct let žila v Domově Svaté rodiny v Praze, kde také začala poprvé malovat ústy a stalo se tak jejím největším koníčkem. Postupně svůj talent rozvíjela. Jejím velkou oporou pro ni byla její babička, která jí v Domově často navštěvovala. Jejím velkým snem bylo žít ve vlastní rodině, což se jí povedlo a od roku 2013 žije se svým manželem v Havířově.

Mgr. Šárka Dvorská

Mgr. Šárka Dvorská se narodila s kvadruparetickou formou Dětské mozkové obrny. Od mala je tedy připoutána na invalidní vozík a ochuzena o tvořivý pohyb rukou. Díky nesmírné vůli a úsilí se naučila psát a malovat ústy i přesto, že je to pro ni velmi fyzicky náročné a sama to pokládá jako za jednu nejlepší relaxaci pro svou duši. Vystudovala Filozofickou fakultu Karlovy univerzity v Praze. Pracuje na poloviční úvazek v Psychiatrické nemocnici v Praze v Bohnicích jako psychologka. S manželem mají dvě děti, Jůlinku, která prvním rokem studuje vyšší gymnázium a Maruška, která je v první třídě.

Pavel Hejhal

V roce 2002 měl pan Hejhal autonehodu, při které si poranil páteř a celkově ochrnl. O rok později se od své rehabilitační sestry dozvěděl o lidech s podobným postižením, kteří malují ústy a nohama a toho vlastně inspirovalo a motivovalo k malování. Po půl ročním úsilí se dostavily první úspěchy. Po dvou a půl letech se vrátil z nemocnice domů na Milevsko ke své rodině, kde společně žijí dodnes. Kromě malování nejraději tráví čas s nejbližší rodinou a přáteli, rád jezdí na výlety a je otevřen novým možnostem. Svůj příběh života s postižením sdílí s žáky a studenty na různých besedách.

Tomáš Janoušek

Tomáš se narodil jako zdravý kluk, ale v osmi letech ho porazilo auto a od té doby je zcela ochrnutý a závislý na plicním ventilátoru. Tři roky byl hospitalizován v Motolské nemocnici v Praze, kde již začal psát a malovat ústy. Díky velkému úsilí a obětavosti rodičů dnes Tomáš žije doma. Malování mu vyplňuje jeho volný čas a přináší seberealizaci. I přes své vážné postižení je velmi optimistický, rád jezdí na výlety, poslouchá hudbu, stará se o své domácí mazlíčky a sleduje sportovní přenosy. Je velkým fanouškem fotbalové a hokejové Sparty.

4.1. Výzkumné otázky

Hlavním záměrem výzkumného šetření bylo přinést základní informace o fungování uvedeného nakladatelství a seznámit se s jejími umělci, kteří jsou technikou výtvarné tvorby natolik výjimeční. Veřejnosti nejsou tyto informace o jejich vztahu k výtvarné tvorbě běžně dostupné. S ohledem na výjimečnost těchto umělců jsem si vytyčila následující cíle.

Cíl 1. Popis fungování a vznik Nakladatelství umělci malující ústy nohou.

- Cíl splněn ve třetí kapitole teoretické části.

Cíl 2. Co výtvarná činnost vybraným umělcům nabízí.

Před realizací výzkumné šetření jsem vymezila doplňující výzkumné otázky.

V. O. 1 Je motivace k výtvarné činnosti stejná, pokud porovnáme vybrané umělce s vrozeným a získaným postižením?

V. O. 2 Co Nakladatelství umělci malující ústy nohou přináší a přineslo vybraným umělcům?

V. O. 3 Od kdy si vybraní umělci uvědomili vztah k výtvarné činnosti?

V. O. 4 Jak subjektivně hodnotí vybraní umělci vztah veřejnosti vůči nim jako k jedinci s tělesným postižením nebo jako k umělci s tělesným postižením malující ústy?

4.2. Metodika

Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum je označení pro různé metody ke zkoumání jevů, kdy do popředí nevstupuje kvantifikace dat, nýbrž jejich podrobná analýza (Maňák, Švec, 2004, 34).

Mezi základní charakteristiky kvalitativního výzkumu patří dle Hendla (2005):

- Realizace výzkumu pomocí intenzivnějšího a delšího kontaktu s jedincem, skupinou či terénem.
- Snaha získat jednotný pohled na předmět studie, na jeho kontextovou logiku, na nepřímá a přímá pravidla, která fungují v jednotlivých oblastech.
- Využití nižšího počtu standardizovaných metod pro získávání dat. Využívá se přepisů terénních poznámek z pozorování, rozhovorů, fotografií, audiozáznamů, videozáznamů, deníků, osobních komentářů atd.
- Snaha o izolaci určitých témat, projevů. Co nejdéle se však ponechávají v kontextu s ostatními daty.
- Data se analyzují od jednotlivého k obecnému a interpretují se. V průběhu sběru dat a jejich vyhodnocování se postupně vytváří obraz, kdy výzkumník popisuje to, co pozoroval a zaznamenal.

Na začátku kvalitativního výzkumu se stanoví rámcový výzkumný projekt a ten se v průběhu výzkumu doplňuje a upřesňuje na základě změn. Výzkumný projekt není na začátku fixní, ale flexibilní. Základní osa celé práce se tedy postupně rozvíjí. (Skutil a kol., 2011)

4.2.1. Rozhovor

Rozhovor je výzkumná metoda, která umožňuje zachytit nejen fakta, ale i hlouběji proniknout do motivů a postojů respondentů. U rozhovoru můžeme sledovat i některé vnější reakce respondenta a podle nich potom pohotově usměřňovat další průběh kladení otázek. Důležité také je navození přátelského vztahu a otevřené atmosféry mezi výzkumníkem a respondentem. Obsahem rozhovoru jsou otázky a odpovědi. V průběhu rozhovoru může výzkumník otázku přeformulovat, když se mu např. může zdát, že respondentem otázce neporozuměl nebo on sám ho poprosil o bližší vysvětlení otázky. Co tím je vlastně myšleno. Rozhovor by měl poskytnout bezprostřední, osobní anebo důvěrné odpovědi. Rozhovor může být strukturovaný, polostrukturovaný nebo nestrukturovaný. (Švaříček, Šedová, 2007).

K výzkumnému šetření bakalářské práce jsem použila strukturovaný rozhovor, který zde bude dále jako jediný z typu rozhovoru charakterizovat.

Strukturovaný rozhovor

V rámci strukturovaného rozhovoru se používají předem připravené otázky, jedná se o takový ústní dotazník, kde se pořadí jednotlivých otázek nemění. Z časového hlediska je nejméně náročný na realizaci a vyhodnocování s ostatními typy rozhovorů bývá jednodušší. Příprava ovšem musí být precizní. Vedení je pro nezkušeného výzkumníka snadnější. Další výhodou je jistá uniformita získávání informací, která zaručuje lepší kompatibilitu získaných dat. (Skutil, 2011).

Odpovědi respondenta může výzkumník zachytit na diktafonu nebo digitálním záznamníku. Nahrávání je možné tehdy, pokud respondent dal souhlas. Přítomnost nahrávacího zařízení může do jisté míry ovlivnit atmosféru rozhovoru a tím i získané údaje. I při respondentově souhlase s použitím nahrávacího zařízení je vhodné umístit mimo zorný úhel respondenta, aby neodváděl zbytečně pozornost od samotného rozhovoru. Výhodou použití nahrávacího zařízení je, že nezaměstnává výzkumníka, takže se může plně věnovat kladení otázek. (Švaříček, Šedová, 2007)

4.3. Charakteristika místa a průběhu výzkumného šetření

Nakladatelství Umělců malující ústy nohou sdružuje jedince s tělesným postižením, kteří se věnují výtvarné činnosti. V České republice Nakladatelství UMÚN funguje od roku 1993 se sídlem v Liberci. Nakladatelství blíže charakterizují ve třetí

kapitole teoretické části. Odkaz na jejich stránky: www.umun.cz

Do Nakladatelství jsem poprvé psala říjnu v roce 2014 s prosbou, jestli by bylo možné, kontaktovat umělce z nakladatelství. Do mailu jsem také vysvětlila jaký je můj záměr. Odepsala mi paní Fialová, že se zkusí zeptat a napíše mi. Poslala mi čtyři mailové adresy umělců, kteří souhlasili, že mi poskytnou rozhovor k výzkumnému šetření bakalářské práce.

4.4. Rozhovory vybraných umělců z Nakladatelství umělců malující ústy nohou

Rozhovor jsem rozdělila do čtyř částí. První část - Já a umění, druhá část - Nakladatelství umělců malující ústy nohou, třetí část - Jak mě vnímá okolí a čtvrtá část - Ostatní, kde se pouze ptám na další koníčky vybraných umělců.

Rozhovor s paní Lenkou Bromkovou – Kalinovou

Po vyměnění pár mailů jsme se obě shodly, že nejlepší bude, když rozhovor proběhne za pomoci počítačové komunikační technologie skype. Dohodly jsme si tedy datum a čas na rozhovor. Před rozhovorem jsem měla obavy, jak to celé bude probíhat, jestli mi paní Lenka bude rozumět a naopak zase já jí. Musím říct, že celé to proběhlo v klidu, já pokládala otázky pomalu a poté jsem se musela soustředit na odpovědi paní Lenky. Když jsem něčemu nerozuměla, omluvila jsem se a paní Lenka mi to zopakovala a naopak zase já jí. Celý rozhovor jsem si nahrávala na diktafon v mobilním telefonu. Paní Lenka byla moc vstřícná a přátelská, což mi opravdu moc pomohlo. Na konci rozhovoru jsem paní Lence poděkovala. Popřály jsme si hodně štěstí a rozloučily jsme se.

1. část - Já a umění

Co je Vaším nejčastějším námětem? A proč?

Maluji nejraději přírodu, protože je mi nejbliž a také se mi nejlépe maluje vzhledem k mému postižení.

Jakou výtvarnou techniku nejraději používáte?

Moje výtvarná technika je nejčastěji tečkování.

Kde tvoříte?

Nejčastěji tvořím většinou doma, v obývacím pokoji.

Jaké podmínky pro tvorbu potřebujete?

Mám ráda při tvorbě malování obrazu nejradši klid, anebo nějakou klidnou hudbu.

Je tvorba finančně nákladná z hlediska opatření materiálů, jiných pomůcek?

Vzhledem, že mám možnost být stipendistkou sdružení UMÚNU, tak mi finančně pomáhá si pořídit všechny potřebné materiály a pomůcky k malování.

Od kdy si uvědomujete svůj vztah k výtvarnému umění?

Už odmalička mě lákalo jen tak si čmárat. Časem jsem se nějak k tomu dopracovala. Samozřejmě, že mě k tomu vedly určité životní okolnosti.

Čím Vás výtvarné vyjádření naplňuje a co Vám přináší?

Když maluji, tak dokážu psychicky vypnout a tudíž mi to přináší odpočinek. A pokud se mi dílo daří podle mých představ, tak i uspokojení.

Co je Vaší motivací při Vašem výtvarném projevu?

Jsem ráda, že se můžu nějakým způsobem seberealizovat.

Máte nějakého umělce, který Vás inspiruje?

Mám oblíbeného malíře Vincenta Van Goggha a ještě Monetta.

Jaký Váš obraz máte nejraději?

Jelikož jsem většinou krajinářka, tak mám nejradši krajiny.

Když se Vám zrovna nedaří výtvarný projev tak, jak jste si přáli. Jaká je Vaše reakce?

Když se mi nedaří, tak to nechám ležet a začnu tvořit něco jiného. A později se tomu vrátím a úspěšně to domaluji.

Kdo je Vaší největší oporou ve Vašem výtvarném vyjadřování?

Největší oporou je moje švagrová, která taky ráda maluje. A často spolu malujeme.

2. část - Nakladatelství Umělců malující ústy nohou

Jak jste se dozvěděl/a o nakladatelství UMÚN a kdy jste se stal/a jeho členem?

Dozvěděla jsem se to od mé nejlepší kamarádky, která mi o tom pověděla. Tak jsem to zkusila a vyšlo to.

Co Vám přineslo a přináší nakladatelství UMÚN?

Přineslo mi to, když se můžu nějakým způsobem zdokonalovat. V mém uměleckém světě se mi otevřely obzory, o kterých jsem ani nevěděla, že je mám.

Berete své malování jako koníček nebo to berete jako zaměstnání, kterým si přivyděláváte?

Malování se nedá brát jako práci pokud Vás to opravdu baví a naplňuje. Pokud bych to dělala jenom kvůli penězům, tak si myslím, že bych se nedokázala takhle zdokonalovat.

Kdo je Vaším nejoblíbenějším umělcem v nakladatelství UMÚN?

Nemám, každý je něčím výjimečný.

Podporujete se navzájem mezi umělci anebo je tam každý sám za sebe?

Stýkáme se jednou ročně na společném výletu. Každý umělec pracuje samostatně podle svých možností.

Máte přátele v nakladatelství UMÚN?

Všichni se spolu kamarádíme. Máme tam společné vernisáže, kterých se podle možností zúčastňuji.

Setkáváte se na společných výstavách?

Ano setkáváme se.

3. část – Jak mě vnímá okolí

Co si myslíte o vztahu okolí k Vám jako k jedinci s tělesným postižením?

Lidé, kteří mě vůbec neznají a například, když se pohybují ve městě, tak se na mě lidé dívají, takovým podřadným pohledem.

Jak vnímáte pohled okolí na Vás jako na umělce?

Pohledy jsou milé, když Vás lidé znají.

Máte možnost vidět reakce lidí na Vaše obrazy? Pokud ano, jaké jsou?

Pár reakcí na moje obrazy jsem na vlastní oči viděla, že mě někdo oslovil a byla kladná odpověď. Stane se, že mě skrze Janu Fialovou někdo osloví, že by měl zájem o koupi mého obrazu.

Stalo se Vám někdy, že Vás lidé požádali o autogram?

Zatím se mi to nestalo.

4. část - Ostatní

Máte dále nějaké koníčky, které Vás naplňují?

Ráda chodím do přírody, tam hledám inspiraci. Dále se podívám na nějaký zajímavý dokument nebo film, ráda si udělám výlet (radost), mám více zájmů.

Rozhovor s paní Mgr. Šárkou Dvorskou

S paní Šárkou jsme si psaly a ona mi dala nabídku, jestli bych jí nechtěla dělat osobní asistentku po dobu čtyř dní, co její muž bude muset odjet do Prahy do své práce. Já jsem na nabídku kývla, i když jsem měla velké obavy, jak to zvládnou, protože s osobní asistencí jsem neměla žádné zkušenosti. Každopádně jsem odjela na chatu na Vysočině, která patří manželům Dvorským. Rozhovor probíhal po dvou dnech, co jsem tam přijela. Celý rozhovor jsem si nahrávala na diktafon v mobilním telefonu. Při rozhovoru se mě paní Šárka moc nevěnovala, odpovídala stroze a přitom si hrála s mobilem a povídala si s Blankou (její rodinná přítelkyně, která tam se svými dětmi trávila čas). Z celého rozhovoru jsem byla velmi zklamaná.

1. část - Já a umění

Co je Vaším nejčastějším námětem? A proč?

Nejčastěji maluji portréty, lidské tělo, krajinu, ale občas namaluji i abstraktní obraz. Nejvíce mě, ale baví malovat lidské tělo a tvář.

Jakou výtvarnou techniku nejraději používáte?

Nejčastěji používám olejomalbu a akvarelové barvy.

Kde tvoříte?

Nejvíce tvořím doma, ale máme chalupu na Vysočině a občas tvořím i tam.

Jaké podmínky pro tvorbu potřebujete?

Potřebuji dobré osvětlení, dostatek času, klid, dobré štětce a samozřejmě mít všechno tak, abych na to dobře dosáhla.

Je tvorba finančně nákladná z hlediska opatření materiálů, jiných pomůcek?

Ano, je to dost finančně náročné.

Od kdy si uvědomujete svůj vztah k výtvarnému umění?

Už ve školce jsem moc ráda malovala a tvořila.

Čím Vás výtvarné vyjádření naplňuje a co Vám přináší?

Odpočinek, vyjádření emocí. Radost, že tvořím.

Co je Vaší motivací při Vašem výtvarném projevu?

Radost, že něco vytvořím. Výsledek.

Máte nějakého umělce, který Vás inspiruje?

Ruský umělec Marc Chagall.

Jaký Váš obraz máte nejraději?

Nemám jeden konkrétní obraz.

Když se Vám zrovna nedaří výtvarný projev tak, jak jste si přáli. Jaká je Vaše reakce?

Mažu to a zkouším to znovu, dokud se mi to nepovede tak, jak si to představuji.

Kdo je Vaší největší oporou ve Vašem výtvarném vyjadřování?

Sama jsem si největší oporou.

2. část - Nakladatelství Umělců malující ústy nohou

Jak jste se dozvěděl/a o nakladatelství UMÚN a kdy jste se stal/a jeho členem?

Členem jsem se stala buď v roce 1991 anebo o rok později v roce 1992, už si přesně nepamatuji. Nakladatelství si mě vyhledalo přes nejmenovaný časopis, kde jsem publikovala svůj obraz.

Co Vám přineslo a přináší nakladatelství UMÚN?

Dává mi záštitu, pomáhá mi dělat výstavy a také dostávám peněžní stipendium, ale to to беру pouze jako bonus.

Berete své malování jako koníček nebo to berete jako zaměstnání, kterým si přivyděláváte?

Určitě jako koníček.

Kdo je Vaším nejoblíbenějším umělcem v nakladatelství UMÚN?

Štěpánka, která bohužel tento rok zemřela vzhledem ke svému zdravotnímu stavu.

Podporujete se navzájem mezi umělci anebo je tam každý sám za sebe?

Každý sám za sebe.

Máte přátele v nakladatelství UMÚN?

Ano mám.

Setkáváte se na společných výstavách?

Setkáváme se tak dvakrát až třikrát do roka na společných výstavách.

3. část – Jak mě vnímá okolí

Co si myslíte o vztahu okolí k Vám jako k jedinci s tělesným postižením?

Bez odpovědi. (Třikrát jsem se paní Dvorské zeptala na tuto otázku, když už ani po třetí na mou otázku neodpověděla, tak jsem přešla k další otázce. Paní Dvorská si vyhledávala něco ve svém mobilním telefonu).

Jak vnímáte pohled okolí na Vás jako na umělce?

Tendence lidí je obdivovat, že je to něco nového, co oni vůbec neznají a nikdy se s tím zatím nesetkali.

Máte možnost vidět reakce lidí na Vaše obrazy? Pokud ano, jaké jsou?

Reakce lidí jsou velmi kladné.

Stalo se Vám někdy, že Vás lidé požádali o autogram?

Zatím se mi to nestalo.

4. část - Ostatní

Máte dále nějaké koníčky, které Vás naplňují?

Moje práce je můj koníček. Dále určitě moje rodina.

Rozhovor s panem Pavlem Hejhalem

Rozhovor s panem Hejhalem byla jedna velká zábava. Byl moc ochotný a opravdu vtipný. Je vidět, že miluje svou rodinu, o které jsme se bavili. Pan Hejhal mi sám navrhl, když jsme si psali maily, že když bydlím v Krkonoších, jestli rozhovor neuděláme přes internetovou komunikační technologii skype. Celý rozhovor jsem si nahrávala na diktafon v mobilním telefonu. Upřímně jsem za to byla ráda, ale zároveň mi bylo líto, že se s ním osobně nesetkám, ale doufám, že třeba se setkáme na společné výstavě Nakladatelství UMÚN. Ani mi náš rozhovor nepřišel jako rozhovor, ale jak kdyby si povídali dva přátelé. Prvotní strach ze mě opadl a pak jsme si i povídali o našich rodinách, ptal se mě, co já ráda dělám a proč jsem si vybrala toto téma. Bylo to milé.

1. část - Já a umění

Co je Vaším nejčastějším námětem? A proč?

Začal jsem s kreslením květin. Příroda se mi líbí, a když jsem přetáhnul, nechalo se to zamaskovat třeba větším listem. Pak třeba vymyšlené náměty nebo věci někde hluboko z paměti. Vánoční pokoj, vodník u rybníka, mlýnské kolo. Několikrát jsem již také kreslil kostely, u kterých jsme byli na výletě. Nebo podle zadání, když jsem měl vytvořit ilustrace k pohádce O Kohoutkovi a slepičce. Též jsem dělal Betlém do dřeva, postavy a zvířata (alespoň ta základní) jsou dána.

Jakou výtvarnou techniku nejraději používáte?

K tvorbě používám nejraději to, co má pevný hrot. Mám rád, když mohu udělat i malý detail. Třeba i tečku jako knoflík. Začal jsem s tužkou, dále pastelky, uhel, voskovky, olejové pastely, perokresba tuší a inkoustem. Pálím také upravenou pájkou do měkkého dřeva. Dřevo ještě dobarvím lazurou. Zkoušel jsem malovat štětcem, ale to mi zatím moc nesedí.

Kde tvoříte?

Tvořím doma na polohovací posteli. S nemocničním stolem přijedeme z boku postele tak, abych měl plochu stolu před sebou. Na stole mám stojan s deskou a čtvrtkou,

stojánek s tužkami a kreslím. Když předvádíme naše kreslení třeba na vernisáži, tak kreslím i na vozíku se stolkem před sebou, ale to není tak pohodlné jako na posteli. Tak jsem zvyklý a sedí mi to lépe.

Jaké podmínky pro tvorbu potřebujete?

Možná trošku klidu, ale nevadí mi, když se na mě někdo dívá. Rád si k tomu také dám sklenku vína. Trochu inspirace, uvolnění a chuť vína přebije chuť dřeva z nástavců, které používám.

Je tvorba finančně nákladná z hlediska opatření materiálů, jiných pomůcek?

Co se týká barev, pastelky, tužky atd. to je stejné jako u jiných umělců. Nákladnější je pořízení pomůcek přímo na míru. Třeba stojan s úpravou přímo na míru. Nástavce na tužky, na redispero a tak. To je nákladnější, ale zase víceméně jednorázová investice.

Od kdy si uvědomujete svůj vztah k výtvarnému umění?

Řekl bych, že až vlastně po nehodě, když jsem začal malovat ústy. Předtím to bylo běžné kreslení jako jiní. Malování v dětském věku, výtvarná výchova na základce. Na střední škole jsme měli spíše technické kreslení. Nábytkářské výkresy, deskriptivní geometrie.

Čím Vás výtvarné vyjádření naplňuje a co Vám přináší?

Mám radost, když se mi podaří přenést moji představu na papír. Čím přesněji tím lépe. Mám rád realistické ztvárnění věcí, zvířat, lidí. Pak mne těší, že se to líbí ostatním lidem. Přináší mi sebenaplnění, že dokážu i ve svém stavu něco vytvořit. Radost z tvorby samotné a z toho, že se líbí mé obrázky i ostatním.

Co je Vaší motivací při Vašem výtvarném projevu?

Seberealizace, samotná tvorba, rád sleduji, jak něco vzniká. Pocit hrdosti, když něco dokončím a v neposlední řadě mě motivuje i stipendium.

Máte nějakého umělce, který Vás inspiruje?

Konkrétního umělce nemám. Rád se nechám inspirovat i díly mých kolegů z UMÚNU nebo jiných umělců, malířů.

Jaký Váš obraz máte nejraději?

Za každým obrazem se něco skrývá, jsou s ním spojeny vzpomínky. Rád mám třeba Moudrý podzim, Slunečnice ve váze, Anděla a další ...

Když se Vám zrovna nedaří výtvarný projev tak, jak jste si přáli. Jaká je Vaše reakce?

Postupem času jsem se vycvičil v trpělivosti. Když to nejde, cvičím a zkouším to znovu a znovu, až se to poddá.

Kdo je Vaší největší oporou ve Vašem výtvarném vyjadřování?

Má rodina, moji blízcí.

2. část - Nakladatelství Umělců malující ústy nohou

Jak jste se dozvěděl/a o nakladatelství UMÚN a kdy jste se stal/a jeho členem?

Když jsem ležel na ARO po nehodě, tak mi říkala moje rehabilitační sestra Lenka o tom, že jsou lidé (ochrnutí, postižení), kteří malují ústy. A že se sdružují v Nakladatelství UMÚN (u nás) a jestli bych to také nechtěl zkusit. To bylo asi prvně, kdy jsem se o UMÚNU dozvěděl. Začal jsem zkoušet kreslit ústy, a když se mi to začalo dařit, tak má sestra Hanka kontaktovala UMÚN. Řekla jim o mně a ptala se na to, co bych musel splňovat, abych se mohl stát stipendistou. Zástupci z UMÚNU se na mě dojeli podívat, zhodnotili mé obrázky a sepsali jsme přihlášku. Stipendistou jsem se stal v roce 2005.

Co Vám přineslo a přináší nakladatelství UMÚN?

Jednak je to stipendium za poskytnutá reprodukční práva na mé obrázky. Dále jsou to výstavy respektive vernisáže, společné výlety. Reprodukování mých děl v kalendáři UMÚN. Poznali jsme další malíře s hendikepem a jejich rodiny.

Berete své malování jako koníček nebo to berete jako zaměstnání, kterým si přivyděláváte?

Je to vlastně obojí. Je to koníček a zároveň i práce, která mne baví.

Kdo je Vaším nejoblíbenějším umělcem v nakladatelství UMÚN?

Nerad někoho vyzdvihuju jako toho nej, každý má své silné stránky. Ale Pan Petr Šrámek je osobnost. Ačkoliv nemůže verbálně komunikovat, dokáže si život a svět užívat a z jeho obrazů ta radost číší.

Podporujete se navzájem mezi umělci anebo je tam každý sám za sebe?

Každý si maluje to své, ale podpoříme se. Máme radost i za úspěch toho druhého ze sdružení.

Máte přátele v nakladatelství UMÚN?

Ano, když se sejdeme, tak panuje přátelská atmosféra. S někým jsem v kontaktu i mimo setkávání malířů. Jsme přátelé.

Setkáváte se na společných výstavách?

Ano, setkáváme se na společných výstavách. Buď je to jen jednodenní akce s vernisáží, nebo se alespoň jednou ročně sejdeme na větší akci. Kromě vernisáže nám paní Fialová ještě zajistí výlety či exkurzi. Na zámek, vodní přečerpávací elektrárnu, porcelánku. Vždy něco zajímavého v okolí. To je pak výlet na několik dní s ubytováním na hotelu.

3. část – Jak mě vnímá okolí

Co si myslíte o vztahu okolí k Vám jako k jedinci s tělesným postižením?

Nesetkal jsem se s ničím negativním. Spolužáci, kamarádi, rodina, ty mě berou normálně. Setkáváme se a bavíme. Neteře a synovci, kteří mě zažili už jen takto ochrnutého po úraze, tak mě také berou úplně normálně. Když nemůžu rukama, tak si Čtyřlístek drží sami, tak abych tam viděl a mohl jim číst. Nebo hrajeme pexeso a oni mi otáčí podle toho, jak jim řeknu. Cizí lidé se za mnou občas otočí, ale to je přirozená zvědavost. Kdy člověk potká vozičkáře, který si vozík řídí bradou. Sám bych byl také zvědavý být v jejich roli. U dětí je znát jejich bezprostřednost a nezátíženost předsudky. Zeptá se: „Tys měl nehodu?“ a když zjistí, že se nemůžu hýbat, tak to tak vezme a jede se dál, žádný problém.

Jak vnímáte pohled okolí na Vás jako na umělce?

Mé obrázky se lidem líbí. Otázkou je, jestli by měly stejný úspěch/ohlas, kdybych je kreslil rukou. Jestli to není hlavně tím, že je kreslím ústy.

Máte možnost vidět reakce lidí na Vaše obrazy? Pokud ano, jaké jsou?

Ano, reakce vidím. Na vernisážích našich výstav nebo při ukázkách doma při návštěvách. Reakce jsou pozitivní. Často slyším větu: „To bych nenakreslil/a ani rukou.“ Mé obrázky se lidem líbí.

Stalo se Vám někdy, že Vás lidé požádali o autogram?

Dalo by se říci, že ano. Když jsem daroval svůj autorský tisk, kde nejsem podepsán, tak jsem byl požádán o podpis. Jeden pán o mně psal článek, a pak mne požádal o autogram. Je jejich sběratel a ústy psaný autogram ještě nemá.

4. část - Ostatní

Máte dále nějaké koníčky, které Vás naplňují?

Rád sleduji filmy, dokumenty z přírody, o technice, o historii, někdy četba, hraní si s dětmi.

Rozhovor s Tomášem Janouškem

Za Tomáškem a jeho maminkou jsem jela do Prahy jedno podzimní odpoledne. S Tomáškovou maminkou jsme si vyměnily několik mailů. Schůzka byla náročnější v tom, že tráví spoustu času na své chalupě mimo Prahu a vlastně tam strávili skoro celé letní prázdniny, takže skoro tři měsíce jsme domlouvali termín naší schůzky, ale dopadlo to. Nejdříve jsem měla strach, jestli se v Praze neztratím a nedorazím pozdě. Naštěstí mě to paní Iva (Tomášková maminka) vysvětlila, jak se k nim dostanu. Rozhovor s Tomáškem proběhl velmi rychle, bez nějakých zádrhelů. Celý rozhovor jsem si nahrávala na diktafon v mobilním telefonu. Dalším velkým tématem byla fotbalová Sparta a jejich kocour Mikeš. Paní Iva i Tomášek jsou velmi milí a přátelští lidé.

1. část - Já a umění

Co je Vaším nejčastějším námětem? A proč?

Nejčastějším mým námětem jsou krajiny. Rád trávím čas v přírodě.

Jakou výtvarnou techniku nejraději používáte?

Používám akvarel, ale nejvíce používám olejomalbu na plátno.

Kde tvoříte?

V ateliéru Nakladatelství UMÚN a občas doma.

Jaké podmínky pro tvorbu potřebujete?

V posteli mám servírovací stůl a na něm mám malířský stojan a na vozíku mám, těž speciální stojan. Při mé malbě používám náustek, který mi udělali na zubním a vydrží tři roky. Jinak kupuji štětce, barvy i plátna ve výtvarných potřebách.

Je tvorba finančně nákladná z hlediska opatření materiálů, jiných pomůcek?

Ano je. Děkuji za stipendium od Nakladatelství UMÚN.

Od kdy si uvědomujete svůj vztah k výtvarnému umění?

Maluji od mala. V 5 letech jsem už chodil do Základní umělecké školy. Úraz se mi stal v 8 letech. Asi rok jsem zkoušel pomalu malovat ústy, v hlavě jsem to měl, ale technicky to moc nešlo. Postupem času to začalo připomínat malování. Maluji velmi rád, ale je těžké říct, jestli bych se věnoval malování tak intenzivně, kdyby se mi nestalo to, co se mi stalo.

Čím Vás výtvarné vyjádření naplňuje a co Vám přináší?

Maluji pro svoji radost a také to беру jako svoji práci a díky tomu si připadám užitečný. Také rád jezdím na vernisáže a těší mě, když se obrazy líbí. Při malování mám takový klid v duši. Na nic jiného nemyslím, jen na to malování.

Co je Vaší motivací při Vašem výtvarném projevu?

Radost z výsledku. Pocit užitečnosti.

Máte nějakého umělce, který Vás inspiruje?

Nemám, každý maluje podle sebe i já.

Jaký Váš obraz máte nejraději?

Většinou ten poslední. Také jsem namaloval dva synovce, ten obraz mám moc rád.

Když se Vám zrovna nedaří výtvarný projev tak, jak jste si přáli. Jaká je Vaše reakce?

Maluji pomalu a moc se mi to nechce dodělat, ale nakonec to stejně vždy dodělám.

Kdo je Vaší největší oporou ve Vašem výtvarném vyjadřování?

Mám výbornou paní učitelku, se kterou se znám už několik let a ta mi rozumí. Ví, co se mi maluje dobře. Velkou oporou je mi taky má rodina.

2. část - Nakladatelství Umělců malujících ústy nohou

Jak jste se dozvěděl o nakladatelství UMÚN a kdy jste se stal jeho členem?

Mamka viděla v televizi nějaký dokument. To jsem byl ještě v nemocnici, ale to už jsem přes rok maloval v rámci Ergoterapie. Trochu složitě sehnala kontakt na paní Fialovou a ta se přijela podívat, jak maluji. Byl rok 1999 a členem jsem od roku 2000.

Co Vám přineslo a přináší nakladatelství UMÚN?

Mohu se rozvíjet v malování, poznal jsem i jiné malíře a tak vím, že v tom nejsem sám a díky UMÚNU jsem procestoval kus Čech. Byl jsem i v zahraničí.

Berete své malování jako koníček nebo to berete jako zaměstnání, kterým si přivyděláváte?

Je to můj koníček a zároveň to beru i jako moji práci s přivýdělkem.

Kdo je Vaším nejoblíbenějším umělcem v nakladatelství UMÚN?

To se nedá říct. Mám je rád všechny. Největší, ale můj obdiv má pan Šrámek.

Podporujete se navzájem mezi umělci anebo je tam každý sám za sebe?

Umíme si navzájem pochválit své obrazy. Každý má svoji techniku, jsme tam jako celek, ale zároveň i sami za sebe.

Máte přátele v nakladatelství UMÚN?

Ano mám.

Setkáváte se na společných výstavách?

Ano, setkávám. S některými se dokonce setkávám i mimo akce UMÚNU.

3. část – Jak mě vnímá okolí

Co si myslíte o vztahu okolí k Vám jako k jedinci s tělesným postižením?

Bydlím stále na stejné adrese a v mém okolí mě berou, takového jaký jsem. Mimo domov většinou mě lidé nekontaktují.

Jak vnímáte pohled okolí na Vás jako na umělce?

Lidé mě obdivují a říkají, že jsem šikovný a že oni by to nezvládli. Ptají se mě, co nejraději maluji.

Máte možnost vidět reakce lidí na Vaše obrazy? Pokud ano, jaké jsou?

Ano na vernisážích a jsou kladné a někteří chtějí koupit můj obraz nebo aspoň kopii.

Stalo se Vám někdy, že Vás lidé požádali o autogram?

To nikdy asi by jim to přišlo hloupý.

4. část - Ostatní

Máte dále nějaké koníčky, které Vás naplňují?

Jiné koníčky nemám, jenom se rád koukám na televizi na sportovní přenosy. Fandím Spartě jak v hokeji, tak ve fotbale.

4. 5. Analýza výsledků výzkumného šetření

Výsledky výzkumného šetření analyzuji, jak z rozhovorů mých respondentů, tak také z jejich životních příběhů.

Cíl 1. První stanovený cíl byl splněn v teoretické části třetí kapitoly.

Cíl 2. Co umělcům malující ústy jejich výtvarná činnost nabízí.

- Paní Lenka Bromková – Kalinová a paní Mgr. Šárka Dvorská ve své výtvarné činnosti hledají odpočinek, radost z tvoření a seberealizaci. Paní Mgr. Šárka Dvorská svou výtvarnou činností vyjadřuje i své emoce, z čehož usuzuji i s ohledem na její povolání, že má potřebu vyjádření svých pocitů. Pan Pavel Hejhal a Tomáš¹ Janoušek mají radost z výtvarného tvoření, sebenaplňuje je, mají pocit užitečnost a hrdosti díky své práci.

Z výzkumného šetření na vymezené výzkumné otázky, z nichž vyplynuly tyto výsledky:

V. O. 1. Je motivace k výtvarné činnosti stejná pokud porovnáme vybrané umělce s vrozeným a získaným postižením?

- Z výpovědí vyplynulo, že všichni respondenti považují výtvarnou činnost jako způsob seberealizování se a radostí z výtvarné tvorby. Dále, ale také vyplynulo,

---

¹ Oslavuji Tomáš Janoušek z důvodu návštěvy u Janouškových, kde samotnému Tomášovi bylo nepříjemné moje vykání k jeho osobě, takže mi navrhl tykání. Jsme podobné věkové kategorie.

že pan Pavel Hejhal a Tomáš Janoušek to považují výtvarnou činnost za svou práci, oproti paní Lence Bromkové – Kalinové a Mgr. Šárce Dvorské. Motivací u mužů je tedy i finanční stipendium, výdělek z prodaných obrazů a poskytnutí reprodukčních práv za jejich obrazy.

V. O. 2 Co Nakladatelství umělci malující ústy nohou přineslo a přináší mým respondentům.

- Paní Lenka Bromková – Kalinová a paní Mgr. Šárka Dvorská mají v Nakladatelství UMÚN svoji oporu ve výtvarné činnosti, dává jim to možnosti zdokonalování se a pomoc při pořádání vernisáží s jejich obrazy. Pan Pavel Hejhal a Tomáš Janoušek mají též v Nakladatelství oporu ve své výtvarné činnosti, ale vyzdvihují i společné výlety a akce, kde se společně setkávají s dalšími umělci malující ústy nohou a mají tak možnost poznat i jejich rodiny.

V. O. 3 Od kdy si vybraní umělci uvědomili vztah k výtvarné činnosti?

- Paní Mgr. Šárky Dvorská má od mala vřelý vztah k malování a kreslení. Paní Lenka Bromková – Kalinová i Tomáš Janoušek sice uvádí, že odmalička měli kladný vztah k malování a kreslení, ale z rozhovorů mi přišlo, že kdyby byli zdraví, tak by se rozhodně výtvarné činnosti nevěnovali tak intenzivně. Pan Pavel Hejhal uvádí, že až po nehodě se začal více věnovat výtvarné činnosti.

V. O. 4 Jak subjektivně hodnotí vybraní umělci vztah veřejnosti vůči nim?

- Vztah okolí k jedinci s tělesným postižením: paní Lenka Bromková – Kalinová a paní Mgr. Šárka Dvorská nemají dle svých výpovědí dobré zkušenosti o vztahu okolí jako k jedincům s tělesným postižením. Pan Pavel Hejhal a Tomáš Janoušek nemají žádné negativní zkušenosti o vztahu okolí jako k jedinci s tělesným postižením. Pan Pavel Hejhal sám ve své výpovědi uvádí, že když se za ním lidé otáčejí, tak je to z přirozené zvědavosti. Myslím si, že ženy více vnímají pohledy okolí a proto usuzují, že si i více všímají negativních pohledů než muži.

- Vztah okolí k umělcům s tělesným postižením malující ústy: Lidé obdivují výtvarnou činnost umělců malující ústy. Obrazy se lidem líbí. Všechny výpovědi respondentů jsou kladné.

4.6. Výsledky výzkumného šetření

Praktická část popsala životní příběhy umělců malující ústy, které mi poskytli rozhovor pro výzkumné šetření bakalářské práce. Stanovila jsem si dva hlavní cíle. První cílem byl popis fungování a vzniku Nakladatelství umělci malující ústy nohou. Druhý hlavním cílem bylo zjistit, co výtvarná činnost vybraným umělcům nabízí. První cíl byl splněn ve třetí kapitole teoretické části. Druhý cíl ukázal, že všichni umělci se skrze výtvarnou činnost sebenaplňují a mají radost z práce. Avšak muži za tím vidí i hrdost na sebe samého a pocit užitečnosti. Před realizací výzkumného šetření jsem si vymezila čtyři doplňující výzkumné otázky. První výzkumnou otázkou byla zjištění motivace k výtvarné činnosti, pokud jsem porovnávala umělce s vrozeným a získaným postižením. Tato výzkumná otázka nám ukázala, že všichni vybraní umělci mají radost z práce, ale muže také motivuje finanční stránka a berou to jako svou práci. Druhou výzkumnou otázkou bylo zjistit, co vybraným umělcům přineslo a přináší jejich nakladatelství. Všichni umělci odpověděli, že jim jejich nakladatelství je oporou v jejich výtvarné tvorbě a pomáhá jim s realizací vernisáží jejich obrazů. Muži v tom, ale také vidí společné výlety, kde se setkávají s ostatními stipendisty a s jejich rodinami. Třetí výzkumnou otázkou bylo zjistit, od kdy si umělci uvědomovali vztah k výtvarné činnosti. Tři respondenti (Mgr. Šárka Dvorská, Lenka Bromková – Kalinová, Tomáš Janoušek) uvádí kladný vztah k výtvarné tvorbě již od mala, jenže paní Lenka Bromková – Kalinová v rozhovoru uvádí, že k výtvarné tvorbě jí vedly životní okolnosti. Tomáše Janouška auto srazilo v osmi letech, kde je velmi přirozené, že v tomto období malujete a kreslíte v rámci mateřské a základní školy. Jedná se pouze o můj subjektivní pohled, ale myslím si, že by se tyto dva respondenti tak intenzivně nevěnovali výtvarné tvorbě. Pan Pavel Hejhal v rozhovoru sám řekl, že až po nehodě se začal věnovat výtvarné tvorbě a začal na sobě v tomto směru pracovat. Poslední výzkumnou otázkou bylo zjistit, jak vybraní umělci subjektivně hodnotí vztah veřejnosti k jedinci s tělesným postižením a vztah k umělci s tělesným postižením malující ústy. Všichni respondenti mají pozitivní zkušenost při pohledu na ně jako na umělce. Lidé je obdivují jejich obrazy. S pohledem společnosti na jedince s tělesným postižením už se

odpovědi odlišují. Muži nemají negativní zkušenost, oproti ženám, která vnímají podřadný pohled společnosti na ně jako na osoby s tělesným postižením. Myslím, si že všechny vytyčené cíle a výzkumné otázky byly splněny.

Při výzkumném šetření jsem měla možnost se setkat s velmi výjimečnými lidmi. Je velice málo v podvědomí společnosti, že lidé malující ústy nohou jsou mezi námi a co dokážou i přes své těžké tělesné postižení. Musím říct, že toto byla moje první zkušenost s rozhovorem, kde jsem poznala, že je důležité, aby mezi výzkumníkem a respondentem panovala dobrá nálada a jistá důvěra, kterou jsem očividně nezískala u paní Mgr. Šárky Dvorské, kde jsem právě čekala tu největší důvěru s ohledem na můj pobyt u ní na chalupě. S ostatními respondenty určitě byla lepší nálada, i když mi přišlo, že s paní Lenkou Bromkovou – Kalinovou to bylo čistě jen o tom rozhovoru. Já se zeptala, ona odpověděla, třeba to bylo i tím, že to byl můj první rozhovor ze všech. S panem Pavlem Hejhalem a Tomášem Janouškem jsem si rozhovory opravdu užila a i sama na sobě jsem necítila takové napětí.

5 Diskuze

Výzkumné šetření bakalářské práce mě překvapilo už na samém začátku, když jsem dělala rozhovory s vybranými umělci. Nejlépe se mi komunikovalo s panem Pavlem Hejhalem a Tomášem Janouškem. Jak už výše uvádím, čekala jsem nejvíce od rozhovoru s paní Mgr. Šárkou Dvorskou, se kterou jsem strávila čtyři dny na její chalupě na Vysočině jako osobní asistentka, bohužel to byl pravý opak a celkově tento rozhovor hodnotím velmi negativně. Určitě zajímavé na bakalářské práci je zjištění rozdílných pohledů mužů a žen, jak v jejich motivaci, kde muže se získaným postižením motivuje i finanční stránka. Ženy s vrozeným postižením to opravdu mají jen jako koníček, který jim přináší radost a sebenaplnění. Dále co mě zaskočilo u výpovědí mých respondentů o jejich nakladatelství je ta skutečnost, že ženy s vrozeným postižením za tím mají jen tu výtvarnou stránku, což muži se získaným postižením také, ale dále jim to přináší společné akce s ostatními umělci s Nakladatelství umělci malující ústy nohou, kde se setkávají i s ostatními členy rodiny umělců. Výsledky těchto dvou výzkumných otázek mě nejvíce překvapili. Výsledky výzkumné šetření jsem neměla možnost srovnat s jiným výzkumem, jelikož jsem nenašla práci, která by se tomuto tématu věnovala. Určitě by bylo zajímavé spolupracovat se všemi umělci v Nakladatelství umělci malující ústy nohou a srovnávat jejich výpovědi. Také by bylo určitě zajímavé získávat výpovědi od lidí, které ve své schránce našli dopis se složenkou od Nakladatelství umělci malující ústy nohou s prosbou příspěvku nebo zakoupení si drobných dáreků. Společnost může mít negativní pohled na takovou „propagaci“ a třeba právě proto je toto nakladatelství tak málo v podvědomí naší společnosti, která v České republice funguje už od roku 1993.

Závěr

Tvorba bakalářské práce byla nejenom povinností, ale zároveň velmi zajímavou a cennou zkušeností. Měla jsem možnost poznat lidi s tělesným postižením malující ústy, kteří i přes své těžko tělesné postižení dokážou vytvořit něco tak krásného.

V úvodu teoretické části popisují aspekty života jedince s tělesným postižením. Dále charakterizují tělesné postižení a krátce klasifikují pohybové vady, kde věnují jednu podkapitolu centrálním a periferním obrnám, kam jsem zařadila charakteristiku dětské mozkové obrny a úrazy páteře a míchy. Dále se věnují popisu výtvarných technik vybraných umělců a jejich nástavci využívané k výtvarné tvorbě. Také se zabývám významem práce z hlediska přínosu pro člověka a tvořivostí. Teoretickou část uzavírá kapitola Nakladatelství umělci malující ústy nohou.

V praktické části je seznámení se s vybranými umělci malující ústy, jejich životními příběhy a rozhovory s nimi. Stanovila jsem si dva hlavní cíle a čtyři výzkumné otázky bakalářské práce. Výsledky jsem podrobně popsala a rozebrala s ohledem na vytyčené cíle a otázky bakalářské práce.

Seznam použité literatury

1. KÁBELE, František. *Somatopedie: učebnice speciální pedagogiky tělesně a zdravotně postižené mládeže*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1993. ISBN 80-7066-533-5.
2. KOMÁREK, Vladimír a Alena ZUMROVÁ. *Dětská neurologie: vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Galén, c2000, 195 s. Scripta. ISBN 80-7262-081-9.
3. KUDLÁČEK, Miroslav. *Svět dětské mozkové obrny: nahlížení vlastního postižení v průběhu socializace*. Praha: Portál, 2012, 186 s., [8] s. obr. příl. ISBN 978-80-262-0178-6.
4. MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Cesty pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2004. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 80-7315-078-6.
5. NEDVĚDOVÁ, Zdeňka a Iva ZATLOUKALOVÁ. *Výtvarná tvorba*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2000, 188 s., 24 s. barev obr. příl. Knížka pro každého (Rubico). ISBN 80-85839-46-6.
6. NOVOSAD, Libor. *Kapitoly ze základů speciální pedagogiky - somatopedie*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita, 2002, 79 s. Studijní texty pro distanční a kombinované studium. ISBN 80-7083-563-X.

7. NOVOSAD, Libor. *Tělesné postižení jako fenomén i životní realita: diskurzivní pohledy na tělo, tělesnost, pohyb, člověka a tělesné postižení*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-873-9.
8. *Pastely: příručka pro výtvarníky: materiály, techniky, barva a kompozice, styl, motiv*. České 1. vyd. Praha: Svojtka & Co., 2005, 224 s. Příručka pro výtvarníky (Svojtka & Co.). ISBN 80-7352-181-4.
9. RENOTIÉROVÁ, Marie a Libuše LUDÍKOVÁ. *Speciální pedagogika*. 4. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, 313 s. ISBN 80-244-1475-9.
10. RENOTIÉROVÁ, Marie. *Somatopedické minimum*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, 87 s. ISBN 80-244-0532-6
11. SIDAWAY, Ian. *Akryl, olej a kvaš: praktická encyklopedie*. České vyd. 1. Praha: Svojtka & Co., 2006, 264 s. Praktická příručka (Svojtka & Co.). ISBN 80-7352-346-9.
12. SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.
13. SMITH, Ray. *Encyklopedie výtvarných technik a materiálů*. 3., upr. vyd. Praha: Slovart, 2013, 384 s. ISBN 978-80-7391-482-0.
14. *Somatopedie: učebnice speciální pedagogiky tělesně a zdravotně postižené mládeže*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993, 242 s. ISBN 80-7066-533-5.
15. ŠLAPAL, Radomír. *Vybrané kapitoly z dětské neurologie pro speciální pedagogy*. Brno: Paido, 2002, 35 s. ISBN 80-7315-017-4.
16. ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
17. VÁGNEROVÁ, Marie. *Úvod do vývojové psychopatologie I.: úvod do problematiky a psychologie somaticky nemocných dětí*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita, 2002, 113 s. Učební texty pro studující speciální pedagogiky. ISBN 80-7083-593-1.

18. VÁGNEROVÁ, Marie, Zuzana HADJ-MOUSSOVÁ a Stanislav ŠTECH. *Psychologie handicapu*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2000, 230 s. ISBN 8071849294.
19. VALENTA, Milan. *Přehled speciální pedagogiky a školská integrace*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, 322 s. Učebnice (Univerzita Palackého). ISBN 80-244-0698-5.
20. VÍTKOVÁ, Marie. *Somatopedické aspekty*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2006, 302 s. ISBN 80-7315-134-0.
21. VÍTKOVÁ, Marie. *Somatopedické aspekty*. Brno: Paido, 1999. ISBN 80-85931-69-9.
22. WENDSCHE, Peter. *Poranění páteře a míchy: komplexní ošetrovatelská péče u para- a kvadruplegiků: [Určeno] pro PSS*. Vyd. 1. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1993, 83 s. Učební text. ISBN 80-7013-159-4.

Seznam elektronických zdrojů

1. Místní kultura: Obrazy malující ústy nohama. *Místní kultura: Obrazy malují ústy nohama* [online]. Praha: Vydává Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2012 [cit. 2016-01-26]. Dostupné z: <http://www.mistnikultura.cz/obrazy-maluji-usty-ci-nohama>
2. Nakladatelství ÚMUN: Ne ruka, to duše maluje. *Nakladatelství ÚMUN* [online]. Liberec: Umún, 2015 [cit. 2016-01-26]. Dostupné z: <http://www.umun.cz/>
3. Petr Šrámek: umělec malující nohama. *Petr Šrámek* [online]. Hodkovice nad Mohelkou: webnode, 2008 [cit. 2016-02-10]. Dostupné z: <http://petrsramek.webnode.cz/>
4. Umění tkáně křehkými doteky: Erich Arnulf Stegmann. *Právě dnes* [online]. Liberec: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2014 [cit. 2016-01-26]. Dostupné z: <http://mistnikultura.cz/umeni-tkane-krehkymi-doteky>
5. Úrazy páteře a míchy. *Předlékařská první pomoc do škol, Multimediální první pomoc pro pedagogy* [online]. Hradec Králové: Vyšší odborná škola zdravotní a Střední zdravotnická škola, 2014 [cit. 2016-01-20]. Dostupné z: <http://ppp.zshk.cz/vyuka/patermicha.aspx>

Seznam příloh

Příloha A - Obrazy vybraných umělců výzkumného šetření

Obr.č. 1 Květiny ve váze, autorka Lenka Bromková - Kalinová

Obr. č. 2 Zimní zastavení, autor Pavel Hejhal

Obr. č. 3 Cesta, autorka Mgr. Šárka Dvorská

Obr. č. 4 Kostel sv. Jakuba, autor Pavel Hejhal

Obr. č. 5 Pravá zima, autorka Lenka Bromková - Kalinová

Obr. č. 6 Zátíší s kuřátkem, autor Tomáš Janoušek

Obr. č. 7 Staroměstské náměstí, autorka Mr. Šárka Dvorská

Obr. č. 8 Svícen s anděly, autor Pavel Hejhal

Obr. č. 9 Léto pod ledovcem, autorka Lenka Bromková -Kalinová

Obr. č. 10 Růžové probuzení, autor Tomáš Janoušek

Obr. č. 11 Romantický obzor, autor Tomáš Janoušek

Obr. č. 12 Kristus, autorka Mgr. Šára Dvorská

**Příloha B – Nástavce pro výtvarnou činnost z Nakladatelství umělci malující ústy
nohou**

Obr. č. 13. tyčinky z bukového dřeva s vyfrézovanou drážkou s profilem V

Obr. č. 14 hliníkový nástavec se šroubem

Obr. č. 15 hliníkový nástavec se šroubem

Obr. č. 16 umělec malující ústy Pavel Hejhal při výtvarné tvorbě a ukázka využití nástavců

Obr. č. 17 umělec malující ústy Pavel Hejhal

Obr. č. 18 umělec malující ústy Pavel Hejhal

Příloha A

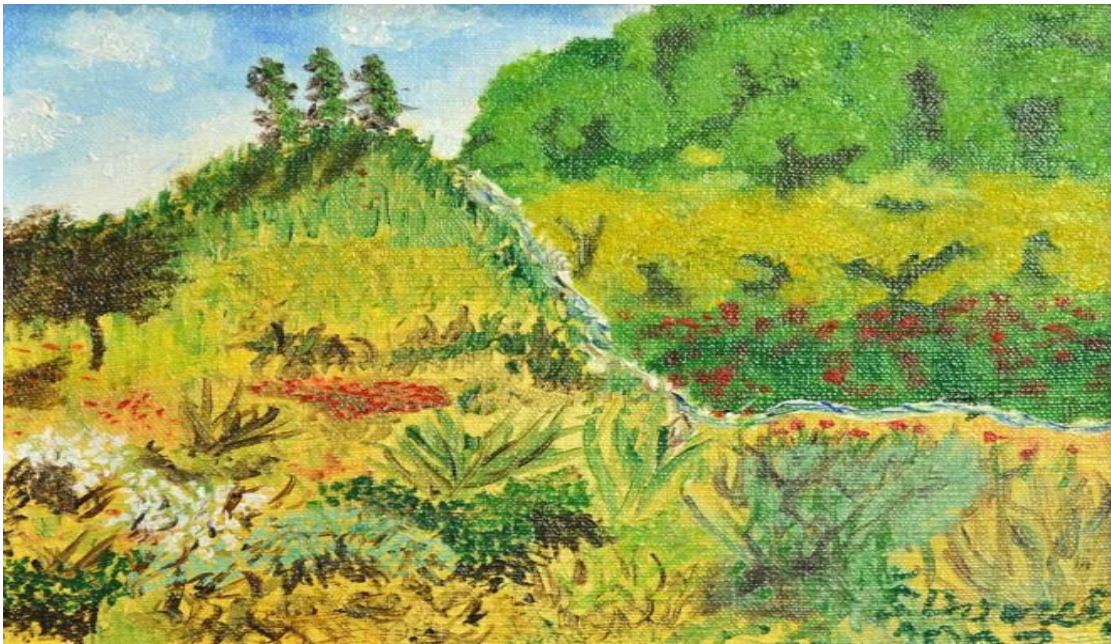
Obrazy vybraných umělců výzkumného šetření

Obr. č. 1 Květiny ve váze, autorkou je Lenka Bromková – Kalinová, tečkování

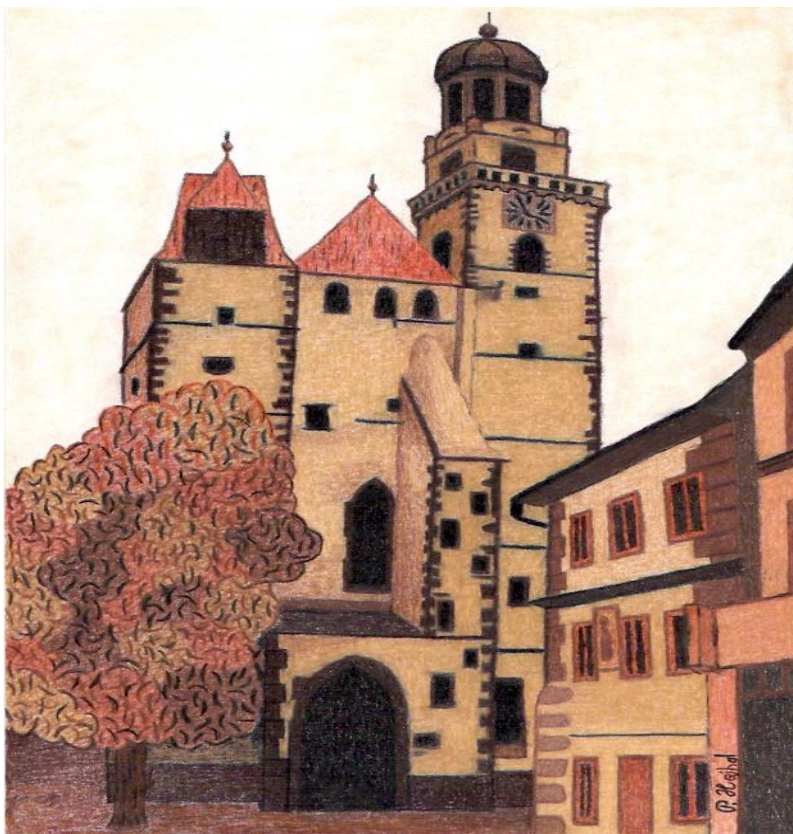

Obr. č. 2 Zimní zastavení, autorem je Pavel Hejhal, perokresba inkoustem

Obr. č. 3 Cesta, autorkou je Mgr. Šárka Dvorská, olejomalba

Obr. č. 4 Kostel sv. Jakuba, autorem je Pavel Hejhal, pastelky

Obr. č. 5 Pravá zima, autorkou je Lenka Bromková – Kalinová, olejomalba

Obr. č. 6 Zátíší s kuřátkem, autorem je Tomáš Janoušek, akvarel

Obr. č. 7 Staroměstské náměstí, autorkou je Mgr. Šárka Dvorská, olejomalba

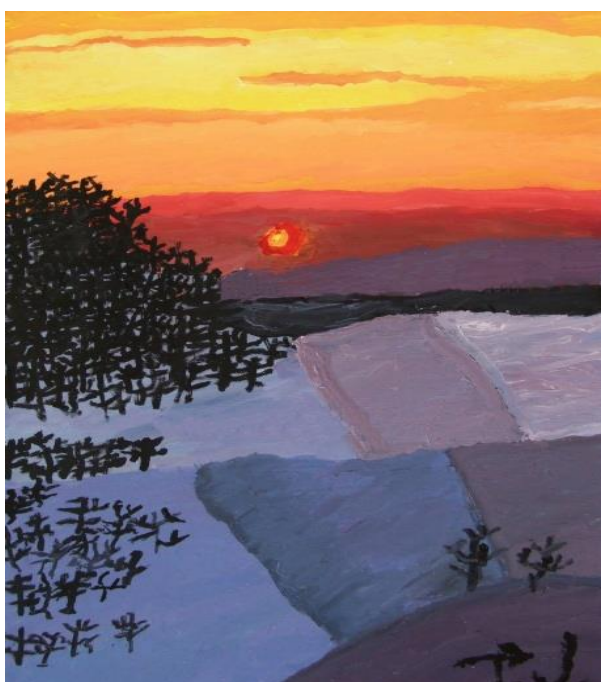
Obr. č. 8 Svícen s anděly, autorem je Pavel Hejhal, pastelky

Obr. č. 9 Léto pod ledovcem, autorkou je Lenka Bromková – Kalinová, olejomalba

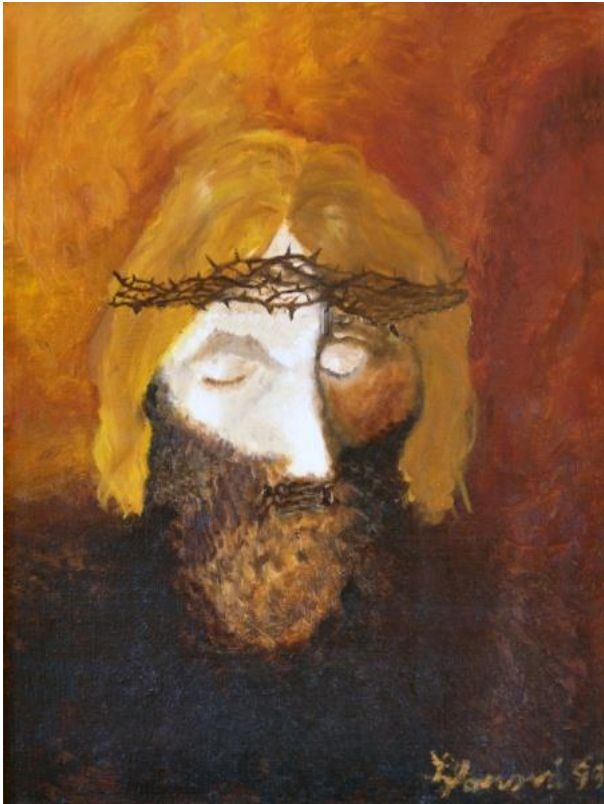

Obr. č. 10 Růžové probuzení, autorem je Tomáš Janoušek, olejomalba

Obr. č. 11 Romantický obzor, autorem je Tomáš Janoušek, olejomalba

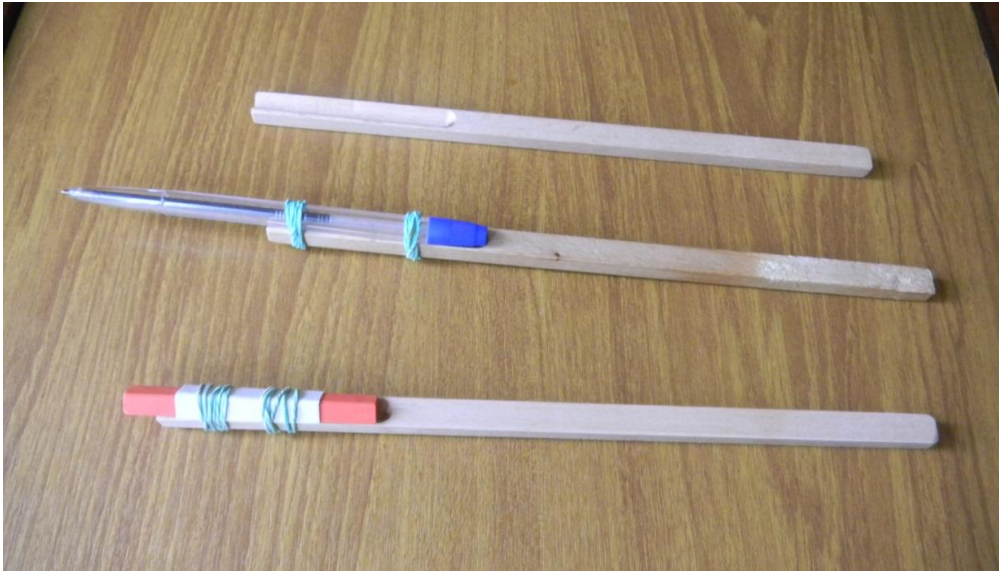

Obr. č. 12 Kristus, autorkou je Mgr. Šárka Dvorská, olejomalba

Příloha B

Nástavce pro výtvarnou činnost vybraných umělců z Nakladatelství umělci malující ústy nohou (pozn. fotografie mi poskytl jeden z mých respondentů umělec Pavel Hejhal)

Obr. č. 13 tyčinky z bukového dřeva s vyfrézovanou drážkou s profilem V

Obr. č. 14 hliníkový nástavec se šroubem

Obr. č. 15 hliníkový nástavec se šroubem

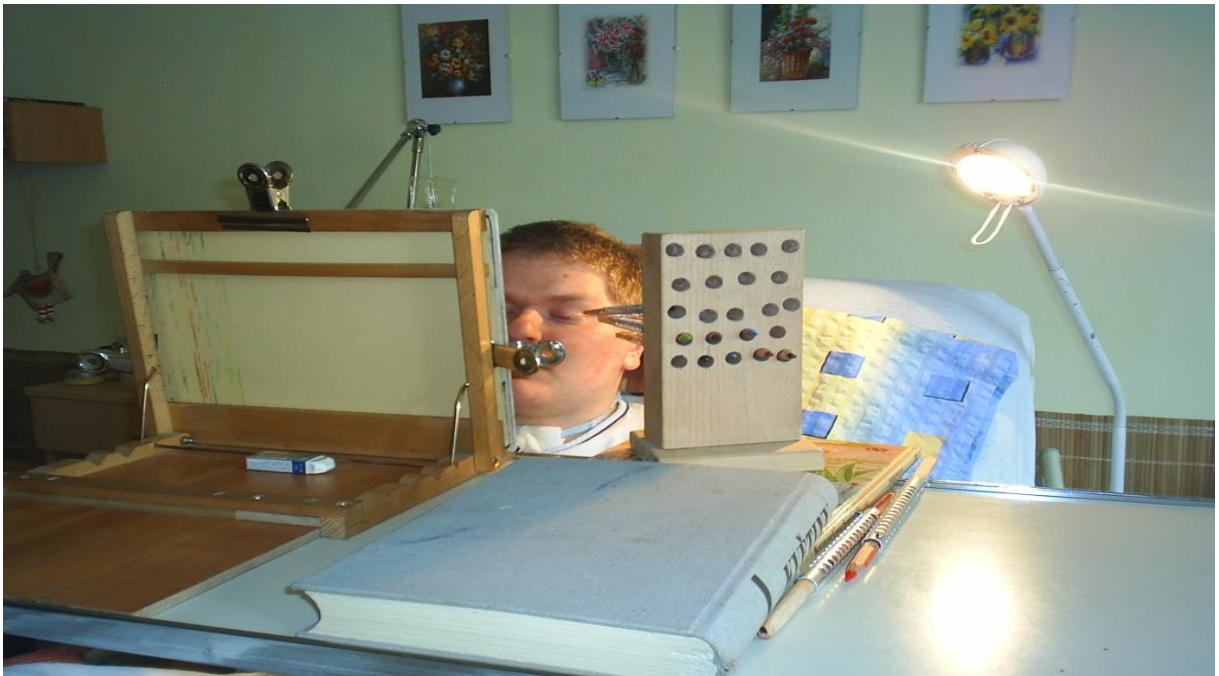

Obr. č. 16 umělec malující ústy Pavel Hejhal při výtvarné tvorbě a ukázka využití nástavců

Obr. č. 17 umělec malují ústy Pavel Hejhal

Obr. č. 18 umělec malují ústy Pavel Hejhal